

4

1786, 4

4

DISSERTATIO INAUGURALIS
IVRIDICO - MATHEMATICA
DE
EO QVOD IVSTVM EST
IN VSVRIS PECVNIAE MUTVAE
ANNVISQVE REDITIBVS INDEBITE
SOLVTIS TVM CONDICENDIS TVM
DE SORTE DETRAHENDIS

908

QVAM
SVB AVSPICIIIS REGIIS
AVCTORITATE ILLVSTRIS ICTORVM ORDINIS
IN
ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA
PRO
SVMNIS IN IVRE HONORIBVS
RITE CONSEQVENDIS

D. XXIV. JUNII A. MDCCLXXXVI.
PVBLICE DEFENDET

AVCTOR
JOANNES FRIDERICVS MEISTER
GOTTINGENSIS.

GOTTINGAE
TVPIB JOANN. CHRISTIAN. DIETERICH

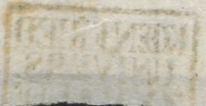
DISSERTATIO INVAUERALIS
MATHEMATICA
DE
EO QVOD IVSTVM EST
IN VSURIS PECVNIAE MUTVAE
ANNVSOVE REDIBITVS INDEBITE
SOLVTIS TVM CONDICENDIS TVM
DE SORTE DETRAHENDIS

AVCTORITATE ILLVSTRIS ILLVSTRVM ORDINIS
SVB AUSTRIACIS REGIS

IN
ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA
SVMMIS IN IVRE HONORIBVS
SIT CONSERVANDIS

AVCTORE
IOHANNES FRIDERICVS MEISTER
GOTTINGENSIS

GOTTINGAE
MDCCLXXXV

PROOEMIUM.

Inter praestantissimos viros, qui doctrinam de vfuris pecuniae mutuatitiae, siue in vniuersum, siue per singulas eius partes, tractauerunt, praeter clariss. ADOLPHVM DIETERICVM WEBERVM ^{a)}, neminem reperi, qui ius debitoris vfuras indebite solutas vel repetendi vel de forte detrahendi, et rationem computandi in detractiōe obseruandam, copiose explicauerit, aut singulari libello illustrauerit.

a 2

Sed

^{a)} In egregio tractatu: de vfuris indebite solutis, earumque tam repetitione, quam in sortem imputatione. Ad legem 26 pr. §. I et 2. D. de condict. indeb. Suerini, Buetzouii et Wismariae.

Sed WEBERVS quidem in hoc imprimis occupatus fuit, vt noua ingenioſaque interpretatione legem 26 pr. §. 1 et 2. D. de condiēt. indeb. illuſtraret, et debitori ius, uſuras haud quidem illegitimas ſed indebitas tamen, quod multi in illa lege denegatum crediderunt, vindicaret; de modo autem computandi, in detrahendis forti uſuris illegitimis tenendo, pro inſtituti ſui ratione breuius diſſeruit.

At uero nullum plane inuenire mihi contigit ſcriptorem, qui id praecipue egerit, vt in materia de annuis reditibus redimibilibus, (in uernacula *Wiederkaufz-Gülten*) ius uenditoris, penſiones indebite ſolutas uel repetendi uel de pretio detrahendi, atque rationem computandi in detrahendis penſionibus ſeruandam, peculiari commentatione illuſtraret.

Quum uero hac in re mutuuum ab annuorum redituum negotio inſigniter diſſerat, quod tamen multi uel non uiderunt uel negarunt; operae pretium me facturum eſſe exiſtimaui, ſi, in libello pro conſequentibus honoribus academicis a me edendo, de eo quod iuſtum eſt in uſuris pecuniae mutuatiuae annuiſque redi-

reditibus indebite solutis tam condicendis quam forti detrahendis, et maxime de varia computandi ratione, in vsuris et annuis redivitibus pretio detrahendis servanda, differerem.

Cui quidem negotio hac ratione satisfacere studui, vt in prolegomenis, vsurarum pecuniae mutuae et annuorum redituum differentias, enumerarem: in Sectione I. de vsuris indebite solutis tam forti detrahendis quam condicendis, et primum quidem, sed breuiter, de iure eas repetendi vel de forte detrahendi, deinde vero, copiosius, de ratione computandi, in iisdem forti detrahendis seruanda, agerem: in Sectione II. denique, de annuis redivitibus indebite solutis, vel condicendis, vel mox a pensio- nibus debitis mox a pretio detrahendis, atque primo loco, de iure eos vel detrahendi vel repetendi, secundo autem loco, de computandi ratione in pensio- nibus pretio detrahendis seruanda, differerem.

Neque etiam mathefeos scientiam, a disputatione iuridica, aut ab argumento meo, adeo alienam putauit, quin formulam analyticam, solidiori argumenti

mei explanationi inseruiem et, vbi de vsuraria pra-
 vitate detegenda aut damno ex ea emergente repa-
 rando quaeritur, in foro vtiliter applicandam, com-
 municarem demonstraremque. In qua quidem de-
 monstratione princeps mihi fuit Ill. KAESTNERVS,
 praeceptor summe colendus, cuius demonstrationem
 theorematis binomialis, in principiis analyseos fini-
 torum exhibitam, dum meo problemati applicarem,
 meam facere annisus sum.

CONSPECTVS.

Prooemium.

TRACTATIO IVRIDICA.

PROLEGOMENA de differentia annuorum redituum, et vsurarum pecuniae mutuatitiae conuentionalium.

- I) Notio et diuisio annuorum redituum §. I.
- II) Differunt annui reditus ab vsuris pecuniae mutuae conuentionalibus §. II.

1) Generatim:

- a) intuitu negotii quo vtrumque ius constituitur §. III.
- b) ratione obiecti §. IV.
- c) ratione praescriptionis §. V.
- 2) Speciatim reditus reales §. VI.

SECTIO I. De vsuris pecuniae mutuatitiae indebite solutis, tam sorti imputandis, quam repetendis.

CAP. I. De iure eas in sortem imputandi vel repetendi.

Notio et diuisio vsurarum indebitarum §. VII.

- 1) Quenam vsurae ex mutuo, tamquam indebite solutae, tam sorti imputari, quam repeti queant:
  - a) si fors ipsa quidem debita sit, vsurae vero indebitae
    - α) ex errore solutae §. VIII.
    - β) scienter solutae §. IX.
  - b) si fors ipsa indebita §. X.

Ius repetendi vsuras, simpliciter indebitas, atque ex errore solutas, haud restringitur per L. 26. D. de condit. indeb. §. XI.

- 2) In quibusnam casibus, vsurarum indebite solutarum, imputatio in sortem, et in quibusnam repetitio earum, locum habeat.
  - a) Imputatio §. XII.

Cessat ius imputandi si debitor, sciens sibi id competere, sortem sponte restituit §. XIII.

b) Repetitio §. XIV.

Remedia quibus debitor vti potest §. XV.

CAP. II. De ratione computandi, in imputandis sorti vsuris indebite solutis, tenenda.

- 1) Si illegitimae vsurae solutae sunt.

Legibus hac de re expresse nihil sancitum est §. XVI.

Variae computandi rationes ab interpretibus propositae.

- a) Computatio in foro haud recepta.
- b) Computatio in foro vsitata §. XVII.
- c) Computatio Kochiana §. XVIII.

Ratio

DAAT

Ratio computandi, *adhibita distinctione*, determinanda est §. XIX.

a) Si creditor in mala fide fuit et

α) *sors ope imputationis usurarum nondum deleta est*,
ratio computandi in foro usitata defenditur §. XX.

Argumenta in contrarium refelluntur. Primum argumentum §. XXI.

Secundum argumentum §. XXII. Tertium argumentum §. XXIII.

Kochiana computandi ratio reprobat §. XXIV.

Neque cum Leysero distinguendum utrum, qui usuras iusto maiores accepit, actor sit, an reus §. XXV.

β) *sorte deleta*, quatenam computandi ratio tenenda sit §. XXVI.

b) Si creditor in bona fide fuit, et iusto errore ductus usuras illegitimas accepit, cessat vulgaris computandi ratio §. XXVII.

2) Si legitima quidem, sed indebitae tamen, solutae sunt usurae §. XXVIII.

SECTIO II. *De annuis redditibus indebite solutis, vel concidendis vel, mox pensionibus debitis mox sorti, detrahendis.*

CAP. I. *De iure redditus indebite solutos tam repetendi quam detrahendi.*

1) Quinam annui redditus, tamquam indebite soluti, vel repeti, vel detrahi possint §. XXIX.

2) Anni redditus indebite soluti, vel pensionibus debitis, vel pretio detrahuntur, vel repetuntur §. XXX.

3) Quid obtineat:

a) si ante factam redemptionem de restituendis redditibus indebite solutis agatur et

α) pensiones debitaer restent §. XXXI.

β) si nullae pensiones debitaer restent §. XXXII.

b) si post redemptionem agatur

α) de pensionibus ante restitutionem pretii indebite solutis §. XXXIII.

β) de pensionibus post restitutionem pretii indebite solutis §. XXXIV.

CAP. II. *De ratione computandi quae, in imputandis pretio redditibus indebite solutis, tenenda est §. XXXV.*

1) Si de pensionibus, ante redemptionem indebite solutis, agatur §. XXXV.

2) Si de pensionibus, post redemptionem indebite solutis, agatur §. XXXVI.

TRACTATIO MATHEMATICA.

1) Problema §. I.

2) Resolutio et demonstratio §. II. ad XXIV inclus.

3) Variarum quaestiones resoluuntur §. XXV.

TRACTATIONIS IVRIDICAE
PROLEGOMENA

DE DIFFERENTIA ANNUORVM REDITVVM ET
VSVRARVM PECVNIAE MUTVATITIAE
CONVENTIONALIVM.

S. I.

Notio et diuisio annuorum reddituum.

REDITVS ANNVS, pro iure acceptos, denotare constat: *ius percipiendi, singulis annis, certam pensionem (v. c. in frumento aut pecunia) ex re vel a persona aliena.*

Diuiduntur vero in *reales et personales*, prout in iure in re, vel ad rem, consistunt; siue distinctius, prout ratione certi fundi aut rei constituuntur, vt illi cohaereant et ex illa praecise debeantur, vel sine respectu ad rem constituuntur, vt a persona promittente praestentur. *lidem vel redimibiles vel irredimibiles* dici solent, prout alteri contrahentium parti, inuita quoque altera, redimendi facultas est, vel non est.

A

Con-

Constitui autem possunt reditus, tum aliis titulis iustis, tum maxime *emtionem venditione*. Qualis quidem constituendi modus ad nostrum argumentum propius spectat. Satis autem notum est, emtionem redituum originem maxime habuisse ex prohibitis in iure canonico *a)* vsuris pecuniae mutuatiuae. Consuetudine vero introductum, et iure canonico *b)* atque recessibus imperii *c)* approbatum est, hoc negotium. Est autem, per recessus imperii, certus modus emtioni redituum statutus, tum, ut centum aureis reditus non maior, quam quinque aureorum, ematur; tum, ut venditori, non emtori, relitio permittatur. His praelibatis, de emtionis redituum et vsurarum pecuniae mutuatiuae discrimine, facilius constabit.

§. II.

Differunt annui reditus ab vsuris pecuniae mutuae.

Est quidem negotium annuorum redituum in locum mutui vsurarii maxime introductum, et legalis vsurarum modus ad illud translatus: nec desunt Doctores permulti, qui partim, reditus annuos ab vsuris pecuniae mutuatiuae diuersos esse, generaliter negent, partim vero, personales saltem, et canonibus contrarios *d)*, et non nisi nomine ab vsuris distinctos esse, contendant. Verum enim vero recessus imperii, emtionem annuorum

a) c. 1. C. 14. qu. 3. C. 1. 4. 6. 10. X de vsuris.

b) C. 1. 2. Extrav. com. de emt. vend.

c) R. I. de anno 1530. T. 26. §. ult. a. 1548. T. 17. §. 8. a. 1577. T. 17. §. 9.

d) Quorum quidem opinioni haud parum fauere videtur constitutio pontificis Pii V. anno 1568 Romae promulgata, quae existat in Cap. vn. de forma contrahendi censum in 7. ubi annuos reditus personales, tamquam illicitos et vsurarios, reprobat. Ast, hanc constitutionem, extra terras Pontificii patrimonii, haud obligare, et in Germania, ne inter ipsos Catholicos quidem, receptam esse, constat. v. Joh. Phil. LYNCKER in tract. de reditibus annuis, quos vocant redimibiles, discept. 1. §. 6. nr. 24. Fratrum BECMANNORVM consil. et decis. Resp. 7. n. 19.

rum redituum approbantes, nullum inter reales et personales faciunt discrimen; sed generatim loquuntur. Atqui, re accuratius perspecta, insignes, inter vsuras annuosque reditus, non solum reales verum etiam personales, intercedunt differentiae. Quas quidem, primum generatim, quatenus utriusque redituum generi communes sunt, deinde vero speciatim, quatenus realibus propriae videntur, exponam.

§. III.

1) *Generatim a) intuitu negotii quo utrumque ius constituitur.*

Differentia in genere, quae reditus annuos, tam reales quam personales, ab vsuris pecuniae mutuae distinguit, maxime triplex est.

Primo nimirum *negotium*, quo constituitur ius redituum, vera est emtio venditio, natura sua a mutuo plane diuersa. Interueniunt enim, in emtione redituum, omnia emtionis venditionis requisita: consensus primum, deinde merx et pretium. Merx autem hic consistit in ipso reditu, pro iure accepto: nec singulae pensiones, quotannis soluendae, sed ipsum ius exigendi successiuam praestationem venditur: nec multiplex, singulisque annis inita, sed vna est venditio. Denique pretium, quod sortem vocant; cui tamen, veri emtionis pretii, natura est: siquidem haec fors, non quoad solum vsuum, ut in mutuo, sed quoad ipsam eius proprietatem, irreuocabiliter, in venditorem iuris redituum transfertur. Vnde leges imperii, in vernacula, negotium, quo annui reditus constituuntur, *Gültenkauf*; emtorem, qui creditoris instar est, *Gültenkäufer*; venditorem, qui debitorem repraesentat, *Wiederkäufer*; et pretium seu sortem, *die Kauf- oder Hauptsumme*, dicunt. Neque natura emtionis venditionis vlla ratione tollitur eo, quod leges imperii, ad cauendum, ne hoc negotio, tamquam velamine vsurarum illicitarum, abutantur foeneratores, certum modum ei constituere; dum scilicet pensionum legitimam quantitatem, eandem

dem esse voluerunt, quae constituta est vsuris, atque soli venditori facultatem redimendi tribuerunt.

§. IV.

b) *Ratione obiecti.*

Sequitur altera differentia concernens obiectum iuris, quod ex redituum concessione et ex mutuo vsurario competit. Est nimirum iuris annuorum redituum obiectum nullum, nisi praestatio pensionum; minime autem fortis, seu pretii, redditio. Contra vero, iuris ex mutuo vsurario, obiectum primum in fortis redditione, secundarium autem in vsurarum praestatione, consistit. Quam ob rem nec ipsae pensiones sunt, sicuti vsurae, quae debentur propter fortem, accessorium et sequela fortis, sed res principalis: nec fors est ratio existentiae pensionum, sed potius conditio sine qua non.

§. V.

c) *Ratione praescriptionis.*

Tertio denique loco, in praescriptione etiam, differentia apparet. Etenim ius annuorum redituum ipsum generale in omnes reditus, intermissa licet eorum, per longissimum tempus, exactione, praescriptione non extinguitur e), nec aliter, quam si praescribens, denegata pensionum praestatione, simul fuerit in bonae fidei possessione vel quasi immunitatis ab annuis reditibus, locum habere potest praescriptio acquisitiua, vel simplex vel qualificata, seu immemorialis; sed tantum ius in singulas cuiuslibet anni praestationes, sola intermissa earum per longissimum tempus exactione, successiua praescriptione extinguuntur f). Secus vero est in vsuris pecuniae mutuatiuae, quae,

tum

e) L. 7. §. ult. C. de praeser. 30 vel 40 ann. L. 46. §. 9. de epis. et cler.

f) L. 7. cit. ill. BÖHMERS Principia iuris canonici L. III. Sect. V. Tit. IX. §. 643.

tum quoad ius ipsum, tum quoad singulas praestationes, simplici fortis praescriptione extinguuntur g).

§. VI.

2) *Speciatim reditus reales.*

His vero differentiis, quibus tam reales quam personales reditus insigniter ab usuris pecuniae mutuae distinguuntur, confitutis; sequuntur adhuc aliae quaedam, *realibus tantummodo propriae.*

Nimirum ius annuos reditus reales percipiendi 1) est ius in re, quod merito, seruitutibus iuris germanici, in dando vel faciendo consistentibus, adnumeratur h). 2) Tribuit actionem confessoriam, aduersus quemcunque possessorem competentem. 3) Accensetur rebus immobilibus; quippe quibus inhaereat i). 4) Interitu rei, cui impositum est, finitur: nec emtori eam ob causam pretium repetere licet. Ex aduerso autem ius, usuras ex mutuo exigendi, nunquam est reale: nec inde datur actio contra tertium: nec adnumeratur rebus immobilibus: nec amittitur etiamsi omnia debitoris bona interierint.

g) L. 26. pr. C. de usuris.

h) B. BÜHMER de actionibus S. II. C. 2. §. 44. nt. f. BECMANNORVM consilia et resp. resp. 7. nr. 12.

i) Atque insignes inde apparent effectus, utpote: annui reditus confitui nequeunt a rerum alienarum curatoribus, in rebus suae administrationis, absque urgente necessitate et magistratus cognitione eiusque decreto. vid. GALLII obseruationes L. II. obs. X. n. 4. possessio eorum liberat a cautione, CAREZ, J. F. p. I. C. 5. def. 16, et qui sunt reliqui.

SECTIO I.

DE VSVRIS PECVNIAE MUTVATITIAE, INDEBITE SOLVTIS, TAM SORTI IMPVTANDIS, QVAM REPETENDIS.

CAP. I.

DE IVRE EAS IN SORTEM IMPVTANDI VEL REPETENDI.

§. VII.

Notio et diuifio vfararum indebitarum.

Vfuræ indebitæ generatim dicuntur eae, quarum præstatio perfecta obligatione destituta est. Atque sunt, ratione fundamenti, vel simpliciter vel secundum quid indebitæ; hæc vero, vel naturaliter vel ciuilliter tales. Sub vfuris autem simpliciter et stricto in sensu indebitis intelligimus eas, quæ nec iuris naturalis nec ciuillis vinculo debentur ^{k)}: quales sunt vfuræ pecuniæ mutuatitiæ, nec in stipulationem deductæ, nec pacto promissæ, nec mora debitæ ^{l)}. Atque vfuræ naturaliter tantum dicuntur indebitæ, ad quarum præstationem perfectæ obligationis vinculum in iure naturæ deficit, licet iure ciuili debeantur. Ciuilliter tantum indebitæ vero, quarum præstatio, obligatione iuris naturalis quidem fundata, sed vinculo iuris

^{k)} Singula vfararum fundamenta præclare exposuit WEBER in tract. de vfuris indebite solutis earumque tam repetitione quam in sortem imputatione S. I. §. 2.

^{l)} Iure naturæ vfuræ pecuniæ mutuae debentur, tum ex promissione, tum ex mora: iure ciuili romano autem, nisi in stipulationem deductæ, ex regula nullæ debebantur: legibus imperii denique tam ex conuentione quam ex mora debentur. B. BÖHMER in Exercit. ad D. T. IV. exercit. 63. §. 10 sq.

ius ciuillis desituta est *m*). In vtraque' autem specie, secundum iuris romani doctrinam, duplex casus fecernendus est. Nimirum, in vsuris *naturaliter tantum* indebitis, ciuillis quae subest obligatio, aut ea est, quam *efficacem* vocant, hoc est, quae, licet iuri naturae ignota, tamen, quum aequitati naturali haud aduerfetur, effectum habet *n*); aut vero ea, quae *inefficax* dici solet, hoc est, quae, dum aequitati repugnat, perpetua exceptione praetorio iure data, infirmatur. Ad illam speciem referri possunt vsurae quae ex re iudicata *o*), aut speciali legis dispositione, debentur; v. c. vsurae quas, merce tradita, emptor soluere tenetur ratione pretii de quo fides ei habita est *p*). Huic vero adnumerandae sunt vsurae in stipulationem, vi aut metu extortam, pactoue remissorio sublatam, deductae; quippe quae iure ciuilli stricto tantum debeantur *q*).

Simili ratione et in vsuris *ciuilliter tantum* indebitis duplex casus separandus. Alter, si obligatio naturalis, quae subest, *efficax est*, seu ea cui ius ciuile tantum non adfuit quoad effectum agendi, ceteros vero obligationis effectus producit. Huc pertinent in iure romano, si paucos excipias casus,

m) Nimis igitur, vsurarum indebitarum notionem, restrinxisse mihi videtur, consubr. WEBER l. c. § I. et IX, dum definit: *quae nullo iure neque naturali neque ciuili debentur*, ideoque vsuras secundum quid indebitas excludit.

n) Quam ego obligationem mere ciuilem efficacem dixi, alii ad obligationem mixtam referunt, et vocant obligationem mixtam *praesentiuie talem*. LAVTERBACH coll. theor. pract. L. 44. T. 7. §. 13. WESTENBERG Tract. de causis obligationum, dissert. 1. C. 4 §. . VORTIUS Comment. ad D. L. 44. T. 7. n. 2. STRVV. syntagma iurisprud. Exerc. VI Th. 12. Exerc. XVI. Th. 38. Sed dubito, an obligatio illa *mere ciuillis efficac*, quae ex re iudicata aut ex chirographo biennio antiquiore oritur, iuris naturae rationibus demonstrari possit: hinc, cum aliis, ad mere ciuilem sed efficacem obligationem, eam referre malui. WESTENBERG l. c. §. 32.

o) L. 25 ff. de stat. hom. L. 207 ff. de R. I.

p) L. 13. §. 20 ff. L. 15. C. de act. emt. vend.

q) §. I et 3. I. de except. L. 7 ff. de condict. ob turp. vel iniust. caus.

lus, vsurae pecuniae mutuatiuae pacto promissae r). Alter casus est, vbi ipsa obligatio naturalis *inefficax* est, hoc est, quae iure ciuili in totum reprobata omnibusque omnino effectibus destituta est s). Cuius exemplum habemus in obligatione mulieris, pro vsuris quas alter ex mutuo debet, intercedentis t); vel eius qui debitor est ex pacto de vsuris, vltra legitimam quantitatem, soluendis u).

Alia notanda est diuisio vsurarum indebite solutarum in eas quae, vel *in totum*, vel *in tantum seu pro parte*, tales sunt, prout debitor, nullas plane (v. c. ex mutuo gratuito), vel minores quam quae promissae aut solutae sunt (v. c. ex promissione illegitimarum vsurarum), debet.

§. VIII.

I) *Quaenam vsurae ex mutuo, tamquam indebite solutae, tam sorti imputari, quam repeti queant.*

- a) *si fors ipsa quidem debita sit, vsurae vero indebitae*
 a) *ex errore solutae.*

Iam si quaeratur: quaenam vsurae, ex vno alteroue fundamento indebitae, si ex mutuo soluantur, repeti aut in sortem imputari queant? Facilis videtur, si subsistamus in principiis iuris romani circa doctrinam de conditione indebiti generatim obtinentibus, responsio. Caeteroquin vero, quum vsurae pecuniae mutuae sint accessorium fortis; id singulare, intuitu repetitionis et imputationis earum in sortem, obtinet, vt simul ratio

r) L. 3 et 7. C. de vsur. L. II. §. I. D. de reb. cred. B. BÖHMER in Exert. l. c. §. II sqq. et §. 16 sqq.

s) Obligationem naturalem inefficacem haud admittit WEBER l. c. §. 9.

t) L. 9. C. ad SC. Vell. L. 8. §. 3. D. eod.

u) L. 26. §. I. L. 27. C. de vsur. L. 26. §. I. D. de condict. indeb. L. 9. pr. L. 29. D. de vsur.

ratio habenda sit fortis: quatenus scilicet haec, aut debita sit, aut indebita v). In utroque autem casu usuras indebite solutas repeti posse, tum secundum generalia, de repetitione indebiti, principia, tum secundum difertas L. 18. C. de usuris w) et L. 102. §. ult. D. de solut. et liberat. x) functiones, usurarum indebite solutarum in fortem imputationem et conditionem generaliter admittentes, dicendum est. Quod iam distinctius explicabo.

Primum itaque, si faciamus, *fortem ipsam debitam esse*, usuras vero indebitas, *ex errore y)* praestitas esse; dicendum erit: repe-

v) L. 26. pr. et §. 1 et 2 D. de condict. indeb.

w) Verba huius legis haec sunt: *Indebitas usuras etiam si ante sortem solutae non fuerint, ac propterea minuere eam non potuerint, licet post sortem redditam creditori fuerint datae, exclusa veteris iuris varietate repeti posse, perpensa ratione firmatum est.*

x) Ibi: *Titius mutuum pecuniam accepit, et quincuntes usuras spondidit, easque paucis annis soluit, postea nullo pacto interveniente, per errorem et ignorantiam semisses usuras soluit, quaero: an patefacto errore, id quod amplius usurarum nomine solutum esset, quam in stipulatum deductum, sortem minueret? Respondi, si errore plus in usuris soluisset, quam deberet, habendam rationem in sortem eius quod amplius solutum.*

y) Num autem error facti an etiam iuris conditioni locum faciat? haec est quaestio inter lectos non leuiter agitata. Sunt enim multi qui iuris errore indebitum soluentibus, regulariter repetitionem denegant, exceptis solummodo certis personis quibus iura ignorare liceat, puta mulieribus, rusticis, militibus et minoribus. STRVV. syntag. iur. T. I. Ex. XVII. thes. 40. Sam. de СОСКИ ius controu. L. XII. T. VI. Qu. 14. Alii iuris errorem indistincte repetitioni locum facere contendunt; modo soluens natura vlla ratione debitor non sit. Arnold VINNERVS select. quaest. L. I. C. 47. Al. Phil. FRICK Differt. de indebitum soluente per ignor. iur. ciu. ad condict. indeb. admittendo Helmst. 1778. Medium autem tenendum esse cum communi lectorum schola credo ope distinctionis, vtrum is, qui iuris errore lapsus indebitum soluit, in lucro captando versetur, an de damno euitando militet? illo in casu deneganda ei est conditio L. 9 C. ad Leg. Falc. L. 2. C. si adv. solut.; haud vero posteriori L. 7 et 8 ff. de iur. et fact. ignor. B. BÖHMNER de act. S. II. C. V. §. 27.

B

repetendas aut forti imputandas esse vsuras, primo loco, eas quae *simpliciter* indebite solutae sunt, hoc est, quae nec promissione nec mora debentur 2): secundo loco, ex vsuris *secundum quid* indebitis, tum eas, quae ex obligatione *ciuili inefficacia*), tum, quae ex obligatione *naturali inefficaci b)* solutae sunt.

§. IX.

e) *Scien-ter solutae.*

Vti autem, in casibus modo enumeratis, vsurae indebitae, si ex errore solutae sint, repeti possunt; ita ex aduerso, si scien-

2) L. 18. C. de vsur. L. 102. D. de solut. et liberat. An vero apud nos haec vsurarum indebitarum species occurrat et repeti possit? pendet a quaestione: num ex mutuo, praeter pactum et moram, vsurae etiam debeantur? quam quidem affirmat BERGER in Elect. discept. for. Ex. XLIX. SCHILTER Ex. ad. D. Ex. XXXV. Th. 11. TITIVS l. priv. L. IV. C. 8. §. 2 et 15. ENGAV El. I. Germ. L. III. T. 2. §. 20. Contrariam sententiam tenent: HUBER. Prael. in l. civ. L. III. Inst. T. XV. §. 5. DONELLVS ad L. II ff. de R. c. LEYSER ad ff. sp. 130. med. 3 et 4. sp. 148. med. 9. sp. 244. med. 2. B. Abrah. KAESTNER Prog. mutuum adhuc hodie esse gratuitum Class. I. Th. 7. Neutram sententiam indistincte applicandam, sed arbitrio iudicis locum relinquendum esse, credit AYRER Diss. de arbitrio iudicis circa vsuras pecuniae mutuaticiae. Equidem cum iis facio qui praesumptioni pro gratuito mutuo patrocinantur. Neque creditor, citra moram debitoris, aut conventionem de praestandis vsuris vel expressam vel tacitam, ab ipso probandam, iustum exigendi vsuras fundamentum succurrere puto. Etenim, ultra voluntatem, v-l expresse vel tacite declaratam, debitor obligari nequit ad ea, quae negotio nec natura sua nec lege insunt. Ast vero, si debitor moram haud commisit, vsurae, neque natura neque lege, mutuo insunt; ideoque ad easdem, citra promissionem vel expressam vel tacitam, obligari nequit. An autem, ob frequentem in pecunia mutuaticia vsurarum usum, ex ipsa fortis adnumeratione, tacitam aliquam conventionem eruere velis? Profecto, si nullum aliud factum animum contrahentium manifestans accedat, deficiet tibi probatio.

a) L. 26. §. 3. L. 40. L. 54. D. de condict. indeb.

b) L. 40. pr. L. 26. §. 3. D. de condict. indeb.

scienter solutae sint, conditio earum, ex regula, ob donationem quae tunc interuenisse censetur, cessat. Attamen sunt, huius regulae, exceptiones; tum, propter deficientem facultatem donandi, v. c. in pupillo aut prodigo ciuilibiter tali, sine tutoris curatorisue consensu, vsuras indebitas scienter soluente *c*), tum, propter deficientem animum donandi, utpote in debitore, vsuras iusto maiores, scienter soluente *d*); quippe qui magis, animo benigniorem sibi faciendi creditorem, quam liberalitatem exercendi, illegitimas vsuras soluisse praesumitur. Cui quidem rationi alia adhuc accedit; nimirum, quod leges, vsurarum illicitarum non exactionem modo, sed et solutionem, prohibeant: de qua autem re expressa conuentio non valeat; de ea nec tacita, qualis hic donatio, valere possit.

§. X.

b) *Si fors ipsa indebita sit.*

Supereft altera disquisitionis pars, nimirum si, *fortem ipsam indebitam* esse, faciamus. Quod si tunc circa fortem et vsuras error interuenierit, et haec solutae sint, semper conditioni locum esse per se patet. Deinde, si quis, bene gnarus se ne fortem quidem debere, nihilominus vsurarum nomine pecuniam praestiterit; procul dubio donasse existimandus est. Quid autem, si quis, falso se fortem debere credens, vsuras modicas, quas, nullo ex fundamento debitas esse sciebat, sponte praestiterit? Et tunc etiam, eas condicere posse, merito dicendum est secundum L. 26. §. 2. D. de condict. indeb. Etenim vsurae pecuniae mutuatiuae, quum sint accessorium fortis, plane non intelliguntur absque sorte. Quapropter quisquis, ratione fortis errans, pecuniam, vsurarum nomine, sciens se eandem non debere, soluit; is pro facto haud simpliciter, sed solo respectu fortis, et, ut benigniorem habeat creditorem, donare voluisse censendus est. Deficiente itaque mutatione fortis; deficit etiam donandi animus.

B 2

§. XI.

c) L. 29. D. de condict. indeb.

d) L. 9. pr. L. 29. D. L. 26. D. et C. de vsur.

§. XI.

Ius repetendi usuras, simpliciter indebitas atque ex errore solutas, haud restringitur per L. 26. D. de condiçt. indeb.

Quamquam vero ea, quae, circa ius usuras pecuniae mutuae indebite solutas repetendi aut cum sorte compensandi, proposui, non aequitati solum, sed etiam legum dispositioni continere videantur; dubium tamen, ex lege 26 pr. §. 1 et 2. D. de condiçt. indeb. oritur circa *ius repetendi usuras, sortis debitae, modicas quidem sed nec promissas nec mora debitas, et ex errore solutas.*

Sunt enim multi, qui eiusmodi usurarum conditionem, in citata lege, denegatam esse opinentur e). Alii contrariam tenent sententiam, et legem, de usuris pacto nudo promissis, agere contendunt. f) Illorum autem sententiam praeclare refutavit, variasque legem interpretandi rationes enumeravit, atque novam plane adiecit, consult. WEBERVS in tractatu saepius iam laudato Sect. II. §. 1 sqq. Ibi nimirum, tum ope inscriptionis legis, tum ex analogia, tum denique ex ipso legis tenore, in eadem, non nisi de usuris scienter indebite solutis, fermonem esse, probare operam dedit. Qualiscunque vero sit mens VLPiani in L. 26, cuius interpretatio certe non omni difficultate caret; salva tamen res est, quum, praeter iuris analogiam evidentissimam, extant leges aliae eaeque clarissimae, 18 C. de usuris et 102 §. ult. D. de solut. et liberat. per quas dubitare haud licet, quin *usurae simpliciter indebitae, hoc est, nec promissae nec mora debitae, repeti possint; licet vel maxime inflam haud excedant quantitatem atque fors ipsa debita sit.*

§. XII.

- e) Ant. FABER Rationalia ad ff. ad L. 26. de cond. indeb. VOETIVS ad D. L. XII. T. VI. n. 13. HUBER. praelect. ad D. eod. Tit. n. 6. SCHILTER Prax. iur. Rom. Exercit. XXII. §. 5. et Exercit. XXIV. §. 37. LEYSER Med. ad D. sp. 148. med. 6.
- f) Accurcius ad L. 26. cit. plurimique veterum interpretum. Reinhard BACHOV ad TREVTLERVM Vol. I. D. 22. Th. 6. PERETZ ad Cod. L. IV. T. XXXII. n. 17 et 21.

§. XII.

2) *In quibusnam casibus, usurarum indebite solutarum imputatio in sortem, et in quibusnam casibus repetitio earum, locum habeat.*

a) *Imputatio.*

Postquam disquisitum est, quanam usurae, tamquam indebite solutae, tam forti imputandae quam repetendae sint; superest, ut dicamus: in quibusnam casibus imputationi, et in quibusnam repetitioni earum, locus sit, quibusque remediis uti liceat.

Multum autem in effectu interesse potest, utrum usurae indebite solutae forti imputentur, an ipsae repetantur. Quod ex ratione computationis, in imputandis forti usuris seruanda, quae infra explicabitur, apparebit.

Imputari autem in sortem usurae indebite solutae dicuntur, si debitor easdem de sorte detrahit, seu, quod idem est, in compensationem cum sorte deducit. Hinc, eas tantummodo usuras, quae ante sortem redditam, neququam vero eas quae post sortem redditam indebite solutae sunt, forti imputari posse g), statim apparet.

Duplici autem in casu usuras, ante sortem redditam indebite solutas, forti imputari posse credo. PRIMO LOCO si quaestio, de usuris indebite solutis, inter creditorem et debitorem, ante sortem redditam moueatur. Siue enim creditor aduersus debitorem, ad reddendam sortem, siue debitor aduersus creditorem, ad restituendas usuras indebite solutas, agat; in utroque casu repetitioni obstabit compensatio; quippe quae sortem ipso iure minuat. Unde est quod *VLPIANVS*, in principio legis 26. D. de condist. indebiti, dicat: *usuras, supra legitimum modum solutas, repeti quidem non posse sed forti imputandas esse.* SECUNDO LOCO, usuras, ante sortem redditam indebite solutas, eo quoque

B 3

g) L. 18. C. de usuris.

quoque in casu forti imputari posse credo, *si debitor sortem iamiam reddiderit, et deinde lis, circa vsuras indebite solutas, inter debitorem et creditorem oriatur; tunc enim sortem ipsam, imputatis ei vsuris indebitis, quasi indebitam repetere potest debitor; teste VLPIANO, in lege modo citata, dicente: et si postea sortem soluerit, (debitor) sortem quasi indebitam repeti posse.* Merito autem ait Ictus: *quasi indebitam repetendam esse; quoniam videlicet fors, per se quidem debita, sed, ob compensationem cum vsuris immoderatis, quoad quantitatem concurrentem pro extincta, ideoque iam quasi pro indebita, habenda est.* Optime etiam illud pronunciatum VLPIANI congruit cum iis, quae ipse, in L. 10. §. 1. D. de compensat. generatim, de condicendo eo quod compensari potuisset, dixit; nimirum: *si quis igitur compensare potens soluerit, condicere poterit quasi indebite soluto.*

§. XIII.

Cessat ius imputandi si debitor, sciens sibi id competere, sortem sponte restituit.

Hic autem quaestio, dubia quodammodo, suboritur: num videlicet ei, qui, sciens sibi ius esse vsuras indebite solutas in sortem imputandi seu cum ea compensandi, sortem sponte restituat, hoc non obstante, ius vsuras cum sorte compensandi, et sortem ex hoc fundamento repetendi, saluum sit? Affirmanda quidem haec quaestio videri possit, quum lex citata 10 de compensat. nec non L. 3. eod. et 30. D. de condict. indeb. generatim et vniuerse, de condicendo eo quod compensationis ope poterat non solui, loquantur; neque L. 26. D. de condict. indeb., fortis, quae cum vsuris vltra modum solutis compensari potuisset, conditionem villo modo restringat. Attamen clara firmaque est regula: indebiti, scienter soluti, nullam esse repetitionem. Quapropter, leges illae generales, cum hoc temperamento intelligendae sunt, *si errore inductus aut saltem non sponte soluerit, utpote, si exceptio compensationis,* in

in iudicio allegata, a iudice tamquam illiquida reiecta fuerit h):
salua tunc est debitori, in reconuentione, non solum actio, ex
ipso negotio ex quo reciprocum debitum oritur, competens i);
verum etiam, ex fundamento compensationis poterat non sol-
vi k). Effectus enim compensationis pendet a sola veritate
non a liquiditate reciproci debiti, ita, vt, veritate reciproci
debiti ex post probata, debitum principale inde, retro
quoad summam concurrentem, eodem modo ac vera solu-
tione ex post demum probata, tollatur l). Quae cum
ita sint; recte colligendum inde esse puto, sortem, cui
vsurae indebite solutae imputari potuissent, hoc est quae
ob compensationem cum vsuris indebite solutis potuissent
non solui, scienter et sponte a debitore redditam, in condi-
tionem non venire: modo debitori facultas valide soluendi
fuerit. Ex aduerso autem infero, si fors ex errore vel saltim
citra voluntatem a debitore reddita sit; tunc vel vsuras inde-
bite solutas condici, vel ipsam sortem, ope imputationis vsu-
rarum indebite solutarum in eandem, quasi indebitam, quoad
summam concurrentem, repeti posse.

§. XIV.

b) Repetitio.

Quum vero reus, qui compensationem sciens prudens-
que omittit, iuris quidem compensandi faciat iacturam, mini-
me vero aduersario debitum, quod in compensationem deduci
potuisset, remisisse videatur, sed actione, quam habet, in-
stituta,

h) L. 7. §. 1. D. de compensat.

i) Cit. L. 7. L. 8. §. 2. D. de negot. gest. L. 1. §. 4. D. de contrar.
tut. act. L. 18. §. fin. D. commodati. BECMANNORVM consilia.
resp. 7. n. 43.

k) L. 3. L. 10. §. 1. de compensat. L. 30. D. de condict. indeb.
BECMANN. l. c.

l) PVEFFENDORF obseruat. P. I. obseru. 178. ibique laudati DDres.

stituta, id quod vicissim debetur, consequi possit *m*); sequitur, etiam debitorem, qui, omiſſa imputatione vsurarum indebite solutarum in fortem, hanc consulto reddidit, iure meritoque tamen ipsas vsuras, antea indebite solutas, conditione indebiti aliisue remediis competentibus repetere. Locum itaque hic sibi vindicat *casus, ubi ipsarum vsurarum conditio necessaria est*. Alius adhuc accedit, si videlicet, forte iam reddita, vsurae indebitae expensae sunt, ideoque eam minuere nequeunt. Vbi, *vsuras illegitimas, quasi fortem indebitam repetendas esse*, ait Ictus in L. 26. D. de condict. indeb. Cur autem quasi fortem indebitam nec tamquam vsuras indebitas? quarum nomine tamen solutae sunt vsurae. Forsan, uti Antonius FABER in rationalibus ad D. ad hanc legem coniicit, quoniam vsuras illegitimas, de quibus VLPIANVS agit, ne nomine quidem vsurarum dignati sint Romani. Ast subtilitatem VLPIANI merito haud attendisse videtur Imperator PHILIPPVS, in lege 18. C. de vsuris; dum generaliter, *vsuras indebitas*, quarum nomine illegitimae etiam veniunt, *post fortem redditam* creditori datas, repetendas esse ait.

§. XV.

Remedia quibus debitor uti possit.

Praeter conditionem indebiti, quae debitori, tum in repetendis ipsis vsuris indebite expensis, tum in repetenda forte quasi indebite reddita, competit, etiam aliquando locum habet conditio furtiva et sine causa. Atque illa quidem, in casu quo creditor vsuras indebitas scienter et mala fide accepit *n*). Haec vero in iis casibus vbi, contra regulam, indebitum, etiamſi scienter solutum, per leges repeti licet. Sunt enim hi

- m*) L. 2. ff. de compensat. L. 1. §. 4. ff. de contrar. tut. et util. act. arg. L. 17. ff. de evict. tot. tit. ff. de except. rei vend. et trad. VOETIVS ad D. L. XVI. T. II. n. 3.
- n*) L. 1. 8. D. de condict. furt. LAVTERBACH coll. theor. pract. LXII. T. VI. §. 12. STRVV. synt. iur. eod. §. 41. ibique MÜLLER. B. BÖHMER de act. S. II. C. V. §. 28.

hi casus ita comparati, vt ibi dominium vsurarum indebite solutarum, vel ob deficientem debitoris consensum, vel ob legis prohibitionem, non transferatur in creditorem: deficit itaque valida causa ex qua vsurae lucro creditoris cedere possint.

CAPVT II.

DE RATIONE COMPUTANDI, IN IMPVTANDIS SORTI VSVRIS
INDEBITE SOLVTIS, TENENDA.

§. XVI.

1) *Si illegitimae vsurae solutae sint. Legibus hac de re expressè nihil sancitum.*

Vsuras, vltra modum legitimum a creditore acceptas, in sortem imputandas esse leges nostrae praecipunt. Praeter VLPPIANVM in lege 26 D. de condict. indeb. et IVSTINIANVS ita constituit, in lege 25 C. de vsuris, disertis hisce verbis: *si quis autem contra modum huius fecerit constitutionis, nullam penitus de superfluo habeat actionem, sed et si acceperit, in sortem hoc imputare compelletur.*

De ratione autem computandi, in imputandis sorti vsuris illegitimis tenenda, quum nec VLPPIANVS nec IVSTINIANVS diferte et distincte statuerint; litis materiam ea res dedit interpretibus, et, quae ab aliis proponitur, computandi ratio, ab aliis, tamquam iuri et aequitati aduersa, reprobatur. Imprimis hac de re disceptatum est in materia de pignore antichrestico. Cum enim in hoc pacto fructus loco vsurarum a creditore percipiantur, nullum dubium videtur, quin creditor antichresticus fructus naturales, modum vsurarum excedentes, eadem computandi ratione in sortem imputare teneatur, quae alius quisquis creditor fructus ciuiles illegitimos sorti imputare obligatus est. Quod quidem, siue de expressa siue de tacita antichresi agatur, suo modo obtinere, quidquid alii con-

tra loquantur, ex luculentissimis argumentis probatum dederunt, (NOODT o), LEYSER p), PVENDORF q), STRVBEN r), Aug. With. MOSER s), aliique lcti.

Meum igitur est inuestigare, quanam sit computandi ratio, in imputandis forti vsuris aut fructibus naturalibus iusto maioribus ante sortem redditam perceptis, seruanda t). Antea vero duplex obseruatio facienda; quarum prior haec est: dubia esse potest computandi ratio, tum si singulis annis solutae sint vsurae illegitimae, tum si vnica tantummodo vice; neque tamen statim lis circa imputationem earum in sortem mota sit, sed debitor per plures adhuc annos modicas vsuras soluerit. Altera obseruatio in hoc consistit, quod imputandi ratio dubia videri possit tantum in casu vbi debitor ad vsuras praestandas obligatus, iusto maiores soluerit; neutiquam vero in casu, quo, quum nullas deberet, illegitimas dederit: hic enim, quanam ex computandi rationibus communiter propositis et in sequentibus explicandis adhibeatur, parum interest.

S. XVII.

Variae computandi rationes ab interpretibus propositae.

- a) *Computatio in foro baud recepta.*
- b) *Computatio in foro vsitata.*

Duplex potissimum computandi ratio, toto coelo inter se diuersa, a doctoribus proponitur, et, vtra earum praeferenda sit,

- o) De foenore et vsuris L. II. C. 9.
- p) Med. ad D. Spec. CLVII. med. 1.
- q) Obs. T. II. obs. 76. T. III. obs. 57.
- r) *Rechtliche Bedenten* Tb. II. Bed. 69.
- s) Dissert. rationem computationis fructuum ex pacto antichrestico perceptorum in foro receptam nec iuri nec aequitati conuenire Sect. I. §. I sqq.; quae exstat in Io. Fr. EISENHARTI opusculis iuridicis nr. 15.
- t) Vsuris illegitimis, secundum legum imperii sanctionem, adnumerandae etiam sunt semifrales. Quae si solutae sint merito vel forti imputantur vel repetuntur LEYSER sp. 245. med. 9 et 10.

fit, disceptatur. Quarum quidem altera hoc modo absolvitur, vt illegitimarum vsurarum quotannis solutarum summa simul et vna vice forti nondum redditae deducatur; forte vero restituta, haec, quoad concurrentem summam, repetatur. Fac ex. c. fortem mutuo datam = 1000thal; vsuras legitimas quincunces, vulgo 5 p. 100, ideoque totius fortis = 50 thal.; foenus solutum 10 p. 100 = 100 thal. Quod, si creditor per decem annos percepisset; summa eius foret = 500 thal.: iam decimo anno, si de restituenda forte agatur, detracta foenoris illiciti summa, dimidia tantummodo fortis pars creditori reddenda esset.

Altera computatio (in vernacula *Staffelrechnung*) hoc modo instituitur: vsurae illegitimae, simulatque solutae, principale debitum statim pro quantitate concurrente minuunt; ita, vt sequenti quouis anno et vsurarum legitima quantitas magis decrescat et ipsa fors magis minuatur. Rem exemplo in tabula sequenti illustratam habes; vbi fortem = 1000 thal., vsuras legitimas quincunces, foenus annuatim solutum = 100, ideoque 10 p. 100, et mutuum in fine anni 1770 contractum esse posui.

C 2

Tab.

Tab. I.

Tabula

I.	II.	III.	IV.	V.
<i>In fine</i>	<i>Vfuræ legitimæ.</i>	<i>foenus foenæ</i>	<i>foenus excedens.</i>	<i>fors deminuta.</i>
a. 1771 50	—	100 50	—	950
1772 47,5	—	100 52,5	—	897,5
1773 44 875	—	100 55,125	—	842,375
1774 41 11875	—	100 57,88125	—	784,49375
1775 39,2246875	—	100 60,7753125	—	723,7184375
1776 36,185921875	—	100 63,814078125	—	659,904359375
1777 32,99521796875	—	100 67,00478203125	—	592,89957734375
1778 29 6419788671875	—	100 70,35502113 8125	—	522,5445562109375
1779 26,127227810546875	—	100 73,872772189453125	—	448,671784021484375
1780 22,43358920107421875	—	100 77,56641079892578125	—	371,10537322255859375
1781 18,5552686611279296875	—	100 81,4447313388720703125	—	289,6606418836865234375
1782 14,483032094184326171875	—	100 85,516907905815673828125	—	204,143073977870849609375
1783 10,20718369889354248046875	—	100 89,7928 630110645751953125	—	114,35085767670439208984375
1784 5,717542883 382196044921875	—	100 94 2824571161617803955078125	—	20,0684005606026116943359375
1785 1,003420028030139584716796875	—	100 98 096579971960869415283203125	—	—78,92817941136725720947265625
	Summa	1500 1078,928179411367257720947265625		

20

Tabula haec ita explicanda est: in fine anni 1770 sub
 vsuris locati sunt 1000 thal.; ideoque in fine anni 1771 credi-
 tori, vsurarum legitimarum nomine, soluendae erant 50 thal.
 Ast debitor in fine anni 1771 soluit 100 vsurarum nomine;
 ideoque 50 thal. supra legitimam quantitatem dedit. Qui,
 cum forti statim imputentur, eam minuunt ad 950 vsque.
 Hinc vsurae legitimae, fortis iam deminutae, in fine anni
 1772 debitori praestandae, sunt tantummodo 47,5 thal.; sed
 debitori iterum soluit 100; detractis itaque vsuris legitimis a
 foenore soluto, foenus excedens est 52,5; quod forti, anno
 antecedente iam deminutae, iterum imputatur, et sic eam mi-
 nuit ad 897,5 vsque etc. Denique in fine anni 1784 fors de-
 minuta = 20,068 cet. hinc in fine anni 1785 vsurae legitimae
 = 1,0034 cet. ergo foenus excedens = 100 — 1,0034 cet. =
 98,9965 cet.; atque 20,068 cet. — 98,996 cet. = — 78,928
 cet. Quam summam creditor debitori iam reddere tenetur.

Posterior computandi ratio a plurimis DD. approbata, et
 in foro certe vsitata est *u*). Ast non deficiunt, qui eam, ob
 summum inde in creditorem redundans damnum, tamquam
 iniquissimam reprobent, eique priorem praefereendam putent *v*).

§. XVIII.

c) Computatio Kochiana.

Neutra illarum computandi rationum arridet Ill. KOCHIO *w*),
 isque tertiam computandi rationem, vtraque aequiorem, teneri
 posse credit; si vsurae supra legitimam quantitatem quotannis
 C 3 solutae,

u) CARPZOV Def. for. P. III. const. 24. def. 15. nr. 3. BERLICH
 Cobclus. pract. P. II. concl. I. nr. 4. STRYK vs mod. tit. de
 pignor. act. §. 8. BEYER in VOLKM. emend. T. I. l. 38. nr. 15.
 FROMMANN Diss. de annuorum reddituum et vsurarum natura §. 21.

v) AVGVST. GVILIELM MOSER in Diss. supra §. XVI. tit. 5. allegata.
 POLACK in Mathesi forensi edit. nouiss. p. 140.

w) In Meditationibus ad Schaumburgii comp. ff. med. 8.

solutae, tamquam fortes separatae, creditori vicissim quotannis creditae, et debitori cum vsuris legitimis restituendae, considerentur; summa autem, quam hoc modo creditor debitori vicissim debeat, de forte principali detrahatur. Modus itaque computandi, in exemplo supra exhibito, sequens foret.

Tab. II.

In fine anni	Foenus excedens	vsurae foenoris excedentis
1771	50	
1772	50	2,5
1773	50	5,0
1774	50	7,5
1775	50	10,0
1776	50	12,5
1777	50	15,0
1778	50	17,5
1779	50	20,0
1780	50	22,5
1781	50	25,0
1782	50	27,5
1783	50	30,0
1784	50	32,5
1785	50	35,0
Summa —	750	262,5

Haec tabula ita explicanda est. In fine anni 1771 debitor creditori, vsurarum nomine supra legitimam quantitatem, soluit 50 thal.; qui in fine anni 1772 reddiderunt, legitimarum vsurarum nomine, 2,5 thal. In fine anni 1772 debitor iterum soluit, ultra legitimas vsuras, 50 thal.; qui 50 thal., cum prioribus 50 thal., in fine anni 1773 reddiderunt tamquam vsuras legitimas 5 thal.; simili ratione 50 thal. in fine anni 1773 soluti, cum 50 thal. duobus annis prioribus solutis, in fine anni 1774 reddiderunt 7,5 thal. etc; summa autem

autem foenoris excedentis, ab anno 1771 ad annum 1785 vsque soluti, est = 750, et summa vsurarum legitimarum, quas debitor per idem tempus ex foenore excedente percipere potuisset, est = 262,5. Ast vero $750 + 262,5 = 1012,5$; ideoque detracta hac summa de sorte principali, creditor debitori in fine a. 1785 reddere teneretur 12,5 thal.

Explicatis iam variis computandi rationibus a DD. propositis, facile apparet, si in imputandis forti vsuris, vel illam computationem vi cuius fors ab initio minuitur, vel Kochianam adhibeamus, multum in effectu interesse, vtrum vsurae ipsae tamquam indebite solutae repetantur, an forti imputentur: contra vero, si teneamus priorem computationem, qua nimirum tantummodo integra vsurarum summa de sorte deducitur, plane intuitu effectus nihil interesse, vtrum forti imputentur vsurae, an repetantur.

§. XIX.

Ratio computandi adhibita distinctione determinanda est.

Meo quidem iudicio, ea ratio computandi, qua vna vice summa foenoris illiciti de sorte detrahitur, in plurimis casibus iuris analogia destituta, et creditori nimium fauorabilis est: approbo autem communem computandi rationem, qua fors statim minuitur; *sed adhibita tamen aliqua distinctione* quam DD. vel neglexerunt, vel certe diferte non expresserunt: *vtrum scilicet creditor bona fide iustoque facti errore ductus, an scienter malaque fide, illicitas acceperit vsuras*; et in posteriori casu rationem computandi communem tenendam esse puto.

§. XX.

- a) *Si creditor in mala fide fuit et*
 a) *fors ope imputationis vsurarum nondum deleta est, ratio computandi in foro vsitata defenditur.*

Vulgarem computandi rationem, contra creditorem scienter et mala fide vsuras illegitimas accipientem, admittendam esse,

esse, tum aequitatis ratio, tum iuris analogia, tum denique ipsa legum verba, euincere mihi videntur.

Nam debitor citra iniquitatem profus obligari nequit ad pendendas vsuras pro ea parte fortis, quam creditor iam recepit, et ex qua omnem vsilitatem percipere potest. Ast creditor, foenus immodicum accipiens, re vera fortem pro quantitate concurrente sibi reddi, patitur. Quum autem vsurae pro vsu fortis debeantur, non possunt intelligi sublato vsu pro quo debentur. Nihil itaque iniusti in eo esse puto, vt debitor ab onere expendendi vsuras, pro illa parte fortis, creditori reddita, liberetur et creditor, qui hasce vsuras tamen accepit, easdem non lucretur. Hoc autem, et nihil aliud, per rationem computandi communem effici, ex ipso calculo in tab. I. exhibito apparet. Nimirum vsurae legitimae in fine anni 1771 fuerunt 50 thal., debitor vero 100 expendens, 50 thal. plane indebitos soluit. Quorum acceptatione creditor fortem, pro quantitate concurrente, sibi reddi passus est. Debitor itaque iure meritoque obligari nequit ad pendendas pro hac parte, creditori iam reddita, vsuras legitimas, quae sunt 2,5. Quocirca in fine secundi anni 1772 vsurae legitimae fortis, quae pro parte iam reddita est, duntaxat fuerunt 47,5. Dum vero debitor 100 thal. expendit; non solum 50 thal., sed etiam illas vsuras partis redditae, ideoque 52,5 thal. indebite soluit; atque creditor eosdem acceptans partem fortis pro quantitate concurrente recepit. De partibus fortis autem, creditori in fine primi et secundi anni redditae, quae sunt 50 et 25,5 thal., debitor haud tenetur vsuras legitimas, quae sunt 5,125 thal. expendere. Hinc legitimae vsurae fortis, quae pro parte reddita est, in fine tertii anni fuerunt tantummodo 44,875. Debitor vero 100 pendens, 50 et illas 5,125, ideoque 55,125, indebite soluit etc. Hoc modo, si numeros, quibus vsurae legitimae et excedentes in tabula repraesentantur, consideramus, in aperto est, modum computandi communem ad aliud quid haud tendere, nisi ad hoc, vt creditor, in fine cuiusque anni partem fortis recipiens, sequenti anno non lucretur ex partibus fortis,

in

in fine annorum praecedentium redditis, vsuras quas sine iure a debitore accipit; in quo quidem nihil est iniquitatis.

Vtraque computandi ratione bene iam inter se comparata, immoderatum lucrum, quod, ex priori (qua scilicet semel tota summa foenoris excedentis de forte detrahitur) a nonnullis commendata, creditor, graui cum damno debitoris, perciperet, sub oculos cadit: nam hac adhibita, debitor, non solum vsu pecuniae, creditori singulis annis indebite solutae, careret; verum etiam expenderet vsuras pro sortis partibus, quarum vsus ipsi amplius non esset. Ex aduerso autem, creditor, non modo integrae sortis debitori creditae vsuras perciperet, ex iisque iterum omnem capere posset utilitatem; sed etiam omne lucrum, ex pecunia quotannis plane indebite acceptata, suum faceret. Damnum itaque, quod debitor incurreret, et lucrum, quod creditor inde caperet, in nostro exemplo in fine anni 1785 attingeret, si fractiones decimales negligamus, summam 328 thal. Quam quidem conditionis, inter debitorem et creditorem interuenientis, inaequalitatem, per computationem in foro vsitatam, optime tolli ex antecedentibus manifestum est. Conuenit autem hic modus computandi communis, non rei naturae et aequitati solum, verum et iuris analogiae legumque verbis. Est enim expediti iuris compensationem, quae significat actum quo loco solutionis alteri in solutum imputatur id quod ipse vicissim debet, ipso iure fieri, ita, vt retro, ab eo tempore quo reciprocum debitum existit, omnes ei sint solutionis effectus x). Ast nullum profecto dubium, quin creditor, foenus immodicum acceptans, mox debitor sui debitoris inde fiat; siquidem ipse ad restituendum foenus statim perfecte obligatus sit. Quae itaque obligatio reddendi indebitum, quum a momento acceptationis indebiti oriatur, eamque ob causam praesens non futura sit; ita comparata est, vt compensationi locum faciat. Plane autem, compensatio foenoris illiciti, fieri nequit cum futuris vsuris illegitimis; quippe quae nondum

exigi

x) L. 4. L. 14. pr. C. de compensat. l. 10 et 21. ff. de compensat.

exigi possint; sed fit compensatio cum ipsa sorte. Hinc sortem ope compensationis, cuius effectus sunt iidem ac solutionis, a momento soluti foeneris iusto maioris minui, atque usurarum concurrentis quantitatis cursum simul sisti *y)*, in aprico est. Quo ipso nostrae computationis iustitia euicta est.

Quibus accedat et hoc, quod leges, quemquam cum damno alterius locupletiolem fieri, aperte prohibent *z)*. Creditorem vero, si ei usurae pro ea parte sortis quam ipse iam tenet, et ex qua omnem percipit utilitatem, a debitore expenderentur; cum damno debitoris locupletiolem fieri supra iam monitum est.

Quid denique, verbis Iustiniani in lege 26 §. 1. C. de usuris, firmiori praesidio nobis esse potest? Iubet nimirum imperator: *ut si quis aliquid contra modum constitutionis fecerit, nullum penitus de superfluo habeat actionem; sed et si acceperit, in sortem hoc imputare compelletur.* Neque subsistit in his verbis; sed ea ad huc magis declarat, in sequentibus pergens: *nam si quid huiusmodi factum fuerit, principale debitum ab initio ea quantitate minuetur, ut tam ipsa minuenda pars, quam usurae eius exigere prohibeantur.*

§. XXI.

Argumenta in contrarium refelluntur. Primum argumentum.

Attamen modus computandi hactenus a me defensus, non sine specie, tum ex iure scripto, tum ex aequitatis praetextu, impugari posse videtur. Duo autem omnino iuris scripti argumenta ab aduersariis obmouentur; quorum primum ex particulari solutione, in nostra computandi ratione comprehensa, depromptum est: quippe ad quam acceptandam debitorem, secundum legis dispositionem *a)*, haud adstrictum esse aiunt. Sed obiectio haec, prima specie apparens, re penitus perspecta

y) Cit. l. 4. l. 11 et 12. D. de compensat.

z) L. 206. de R. I. l. 14. D. de condict. indeb.

a) L. 41. §. 1. D. de usur.

spesta facile refellitur. Primum enim manifestum est, creditorem, acceptando vsuras indebitas, statim debitorem sui debitoris fieri; indeque hunc ius compensandi consequi, quod nullo sub praetextu adimi ei potest. Deinde etiam dici haud potest: solutionem per partes creditori obrudi; quippe qui, vsuras indebitas scienter acceptans, solutionem particularem, necessario inde consequentem, sponte admittit et recipit; nec igitur de proprio suo facto conqueri potest. Ast, instabunt aduersarii: creditorem, qui errore inductus indebitum tamquam debitum accepit, pro agnoscente particularem solutionem habendum non esse. Recte id quidem, et res sic se habet. Verum nec ego contendo, rationem computandi, ab aduersariis impugnatam, contra eum, qui iusto errore inductus foenus immodicum accepit, tenendam esse; sed eandem tunc demum locum sibi vindicare arbitror, ubi creditor sciens foenus immodicum acceptauit. Ast de hac re in sequentibus suo loco agam.

§. XXII.

Secundum argumentum.

Alterum iuris scripti argumentum depromptum est ex lege 28 C. de vsur. anatocismum disertis verbis prohibente; quem autem a debitore, mediante nostra computatione, aduersus creditorem committi, ex ipso calculo euincere credunt *b*). Manifestum videlicet esse aiunt: 2,5 illos thal., (Tab. I. Colum. IV) quos debitor anno 1772 de forte deducit, esse vsuras quincunces 50 thal. anno praecedente de forte deductorum; 5,125 thal. autem, quos iterum anno 1773 forti deducit, esse vsuras quincunces 50 + 52,5 thal. annis praecedentibus forti deductorum. Porro 7,88125 thal., quos anno 1774 forti deducit, esse vsuras quincunces 50 + 52,5 + 55,125 thal., tribus annis praecedentibus, de forte deductorum etc. Calculo hoc modo ad annum 1785 ducto, sua sponte sequi, debitorem quotannis deducere de forte vsuras vsurarum, et hinc anatocismum eum committere. Verum quidem est,

D 2

nume-

b) KOCH I. c.

numeros, Colum. IV. expositos, quibus foenus excedens quot-
 annis forti deducendum repraesentatur, eosdem esse quos in-
 venimus, si faciamus, alicui per 15 annos quotannis 50 thal. sub
 vsuris vsurarum mutuo datos esse; sunt enim re vera vsurae
 quincunces 50 thal. = 2,5; 50 H 52,5 thal. vsurae = 5,125;
 50 H 52,5 H 55,125 thal. vsurae = 7,88125; etc. Inde autem,
 computationi nostrae anatocismum inesse, haudquaquam effici-
 tur. Requiritur enim ad anatocismum lege prohibitum, *ut cre-
 ditor a debitore, vsurarum adhuc debeat vsuras, cum manifesto
 debitoris damno, exigat.* Quorum autem requisitorum ne vni-
 cum quidem applicari potest ad nostram computandi rationem.
 Primo enim, debitor hic plane considerandus non est tamquam
 creditor, qui suo creditori quotannis pecuniam sub vsuris legi-
 timis foenerat; sed tamquam debitor qui suo compensandi iure
 vitur. Ideoque secundo loco, qualitas vsurarum hic plane de-
 ficit: siquidem debitor illos 2,5; 5,125; 7,88125 caet. thal.,
 non tamquam vsuras, a creditore sibi pro vsu 50 thal. quotannis
 indebite solutorum debitas; earumque vsuras; sed tamquam
 partes fortis, particulari solutione creditori redditas, de sorte
 principali deducit. Tertio denique loco, tantum abest, vt
 ratio legis, anatocismum in debitoris commodum prohibentis,
 hic locum sibi vindicet, vt potius, in computatione debitori
 adeo favorabili anatocismum quaerere, a legis mente alienum
 sit. Aliud adhuc argumentum, ex analogia particularis so-
 lutionis expressim a creditore receptae defumtum, addere li-
 ceat. Nimirum faciamus de particulari solutione, quae voca-
 tur in vernacula *Bezahlung auf Abschlag*, eo modo partes inter
 se conuenisse, vt in arbitrium debitoris collatum sit, quantum
 singulis annis eo nomine creditori reddere velit: quo posito,
 si debitor quotannis 100 thal. solueret, eum in finem, vt cre-
 ditori inde, tum quoad vsuras legitimas, tum quoad sortem,
 satisfiat; aliam computandi rationem, quam nostram illam,
 haud posse teneri manifestum est: nec tamen in hoc casu anat-
 ocismi debitorem arguere in mentem alicui veniet. Cur au-
 tem expressae conuentioni alium tribuamus effectum, quam ta-
 citae? Haec, vt credo, sufficiunt ad demonstrandum, anat-
 ocismum

cismum plane hic non latere. Sed faciamus, quod tamen constanter nego, anatocismum nostrae computationi interuenire; et ne tunc quidem, eam aequitati legibus contrariam esse, apparebit. Posito enim, anatocismum per nostram computandi rationem a parte debitoris committi; idem etiam dicendum erit de creditore; et hinc vtrinque compensabitur anatocismus. Nam demonstrari potest, nostra computandi ratione idem effici, quod efficeretur, si usurae quotannis solutae tamquam separatae fortes, creditori vicissim mutuo datae, considerentur, et tunc ab vtraque parte usurae usurarum computarentur; scilicet tum quas debitor ex sorte, tum quas creditor ex foenore quotannis percepto, capere potuisset; atque deinde, foenore, usurarumque usuris aucto, de sorte, itidem usuris usurarumque usuris aucta, deducto, singulis annis determinaretur, quantum debitor creditori reddere obligatus sit. Hanc thesin meam per aliquot annos ad liquidum perduxisse sufficiat; eandem in quocunque anno veram esse, in parte mathematica suo loco demonstrabo.

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
In fine anni	Debitor ac- cepit sortem:	Usurae et usurarum usurae sor- tis sunt:	Creditor foenoris no- mine accepit	Usurae et usurarum usurae foe- noris sunt:	Foenore, usuris usurarumque usuris aucto, de sorte, eadem ra- tione aucta, de- ducto, debitor creditori redde- re tenetur:
1770	1000				
1771	--	50	100	--	950
1772	--	52,5	100	5	897,5
1773	--	55,125	100	10,25	842,375
1774	--	57,88125	100	15,7625	784,49375

Apparet ex his, numeros in columna VI. expositos, quibus repraesentatur fortis residuum, quod dato anno debitor creditori reddere tenetur, exacte conuenire cum numeris §. XVII. Tab. I. colum. V. expositis, quibus fors, vi compensationis quotannis deminuta, exprimitur.

§. XXIII.

Tertium argumentum.

Sed annon iniquum est creditorem, mediante particulari solutione, quae computationi nostrae inest, a debitore non accipere, simul cum sorte, omnes vsuras legitimas quas percepturus fuisset, si debitor integram sortem retinuisset? Sic in exemplo, §. XVII. Tab. I. exposito, summa sortis et legitimarum vsurarum, quas per 15 annos fors reddit, est 1750 thal. Quam autem summam, vti ex Colum. III. apparet, in fine anni 1785 saluam non habet; sed mediante particulari solutione a debitore solummodo recepit 1500 thal.: ideoque iacturam 250 thal. facit: quod iniquissimum videtur. At vero sibi ipsi imputet creditor, si hanc faciat iacturam, quod acceptauit vsuras indebitas legibusque prohibitas, quas, si sortem vna solutione recipere voluisset, acceptare haud debuisset: immo integrum est creditori, pecuniam quotannis sibi solutam statim quum accepit elocare. Quo facto, ex solis vsuris foenoris excedentis summam illam 250 thal. saluam habebit. Est enim summa vsur. legit. quas creditor ex foenore excedente per 15 annos lucrari potuisset, 328.928179411367 etc. Deducto, de hac summa, residuo quod creditor in fine anni 1785 debitori reddere tenetur; exacte saluos habet 250 thal. Neque haec est vnica via qua creditor, ex pecunia quotannis acceptata, lucrum quaerere possit; sed profecto patent ei aliae viae quamplures, quibus illud commodum saltim, quod legitimae vsurae reddunt, percipere queat.

§. XXIV.

Kochiana computandi ratio reprobatur.

Quid autem? nonne, per computandi rationem ab Ill. Kochio propositam, iuribus et creditoris et debitoris optime consultitur? quum hoc modo, et onus per partes sortem recipiendi a creditore remoueatur, et debitor indemnis seruetur. Ast, si pace viri illustris sententiam meam modeste dicere liceat, ea
compu-

computandi ratio primum, analogiae conuenire haud videtur; quippe quia creditorem iure compensandi, quod merito hic locum sibi vindicare supra § XX. demonstraui, priuaret; deinde nec apta est verbis legum aperte iubentium, vt usurae illegitimae forti imputentur eamque ab initio minuant c): denique nec aequitas, cuius speciem prae se fert, vere inest; sed inaequalis inde fieri videtur creditoris et debitoris conditio, quum ille quotannis paratam pecuniam usurarum nomine a debitore acciperet, eamque statim in suum commodum vertere posset, hic vero usuras legitimas pecuniae, creditori quotannis vicissim creditae, eo demum tempore, quo de restituenda forte ageretur, acciperet; ideoque commodo, medio tempore ex iis percipiendo, carere deberet. Inde autem conditionem debitoris et creditoris imparem fieri, neminem fore credo, qui inficias ire velit.

§. XXV.

Neque cum Leysero distinguendum, utrum, qui usuras iusto maiores accepit, actor sit, an reus.*

Singularis est sententia LEYSERI d) qui distinguit, utrum creditor, qui usuras illegitimas accepit, actor sit fortemque nondum redditam petat, et exceptio immodici foenoris ei obiciatur, an reus sit, quum ipse, forte iam recepta, ad restituendas usuras indebite solutas conueniatur. Priori casu vulgarem computandi rationem, qua fors ab initio minuitur, locum sibi vindicare contendit; posteriori vero alteram, vi cuius scilicet semel tota summa foenoris immodici de forte deducitur, tenendam esse arbitratur. At LEYSERVS, nullam addens rationem, ad solum rei fauorem respexisse videtur, et, si dicendum quod res est, haec distinctio solido fundamento haud nititur. Quid enim interest, utrum creditor actor sit an reus? eadem in utroque casu ratio. Primo loco compensationis effectus, vt per eam ipso iure

c) L. 26. §. I. C. de usur.

d) Sp. 245. med. 10.

iure a momento existentis reciproci debiti tollatur debitum, in hoc casu non minus ac in illo locum habet. Debitori enim, qui sortem, quam illicito cum foenore creditori quotannis soluto compensare potuisset, ex iusto errore vel saltem non sponte reddidit, ipsam sortem, quatenus ea ope compensationis minuta est, quasi indebitam repetere licet (§. XII): inde autem vulgaris computandi ratio sua sponte sequitur *e*). Secundo loco leges vniuersae praecipunt: ne quis cum damno alterius locupletior fiat *f*); ergo nec reus, creditor, cum damno actoris, qui debitor est, locupletior fieri potest. Certe autem creditor, nisi vulgarem computandi rationem adhibeamus, cum damno debitoris locupletior fieret (§. XX).

§. XXVI.

B) *Sorte deleta, quaenam computandi ratio tenenda sit.*

Quum facile fieri possit, vt, sorte vi computationis vulgaris deleta, per plures adhuc annos vsurae immodicae solvantur; merito quaeritur: quaenam tunc computatio in repetendis *v*ris illegitimis tenenda sit *g*)? Iam quum, deleta sorte, compensatio fortis et vsurarum illicitarum amplius cogitari nequeat; facile apparet, priorem computandi rationem, quatenus ea in iure compensandi fundata est, hic omni applicatione carere; sed tenetur creditor vsuras illegitimas restituere, et quidem, ob malam fidem, cum omni eo quod interest. Hoc eo magis dicendum est, quum leges nostrae contra eum, qui scienter et mala fide indebitum accepit, eandem ac contra suram tribuant actionem *h*). Interesse autem, quod creditor, simul

e) BECMANNORVM Consil. et dec. Resp. VII. nr. 43.

f) L. 206. de R. I.

g) Exemplum rationis computandi, a STRYKIO ex actis excerptum et in vsu moderno ff. L. XIII. T. VII. §. 8. exhibitum, quoad eam partem in qua hyperocha post deletionem fortis debitori restituenda sistitur, equidem plane non intelligo, neque regulam certam, secundum quam calculus ductus sit, eruere possum.

h) L. 18. ff. de condict. furtiua, L. 43 pr. ff. de furtis.

mul cum pecunia post deletionem fortis quotannis indebite soluta, debitori restituere tenetur, regulariter aestimandum est ex quantitate usurarum legitimarum, quas debitor ex illa pecunia percipere potuisset; hic itaque Kochiana computatio locum habere potest.

§. XXVII.

b) *Si creditor in bona fide fuit, et iusto errore inductus usuras illegitimas accepit, cessat vulgaris computandi ratio.*

In imputandis forti usuris illicitis modum computandi haecstenus expositum, vi cuius foenus excedens sortem quotannis ab initio minuit, alteri computandi modo, quo videlicet summa foenoris excedentis vna vice de sorte detrahitur, eo in casu in quo creditor sciens illicitas usuras accepit, longe praefertendum esse demonstravi. Superest alter casus, quem a priori separavi, si nimirum creditor, in bona fide constitutus iustoque facti errore ductus, illegitimas usuras accepit: veluti si creditor, maioris summae sortem sibi deberi, opinatus fuerit, eoque nomine usuras iusto maiores acceperit. Quo casu sortem non singulis annis, per repetitam foenoris excedentis imputationem, minui; sed semel, totam foenoris excedentis summam sorti detrahendam esse credo. Quod quidem iuris analogiae convenit, ex qua apparet, omnia hic alia esse, quam in casu priori, ipsasque rationes, annuam sortis deminutionem in priori casu suadentes, in hoc casu cessare imo obstare. Atque primum quidem hoc in casu reciprocum, et quod exigi possit, creditum ex parte debitoris singulis annis statim existere nego. Nam qui indebitum bona fide accipit, non ex eo statim momento quo accipit, sed ex quo error patefactus est, ad restituendum indebitum obligatus esse mihi videtur *i*); certe, ante cogni-

i) L. 5. §. 3. ff. de O. et A., §. 6. I. de oblig. quae quasi ex contr. §. 1. I. quib. mod. re contr. obl., LAVTERBACH colleg. theor. pract. L. XII. T. VI, §. 4.

tum probatumque errorem repeti nequit id, quod indebite solutum est. Ast deficiente reciproco, quod exigi possit, credito; compensationi plane locus non est *k*). Deinde vero, particularem solutionem creditori inuito haud posse obtrudi, manifesti iuris *l*) et aequitatis est. Creditor autem, qui, in bona fide constitutus et iusto errore ductus, accipit usurarum nomine pecuniam, quam sibi deberi opinabatur, hac ipsa acceptatione, sortem per partes sibi solui, nequiquam consensit, quum error consensum excludat. Denique nec leges nostrae, ex rationibus earum explicandae, imputationem foeneris illiciti in sortem generaliter praecipientes, ut haec imputatio statim ab initio fiat, alio in casu voluisse videntur, quam in eo, quo in mala fide versatus fuerit creditor.

§. XXVIII.

2) *Si legitimae quidem sed indebitae tamen solutae sunt usurae.*

Supereft, ut paucis adhuc de computatione, in usuris haud quidem illicitis, ex alio autem fundamento indebitis, forti imputandis, servanda differam. Quum enim eas, tam repetitioni, quam in sortem imputationi, non minus ac illegitimas, subiectas esse in §. VIII. demonstratum sit; merito hic quaeritur: quanam computandi ratio, in imputandis iisdem in sortem, tenenda sit? Equidem in decidenda hac quaestione, perinde ac intuitu usurarum illegitimarum, discrimen faciendum esse puto cum consult. WEBERO *m*), utrum creditor bona fide et iusto errore captus, an sciens malaque fide, usuras, licitas quidem, sed indebitas tamen, acceperit. Priori in casu, quin eadem computandi ratio, ac si creditor usuras iusto maiores bona fide acceperit, locum habeat, nullum plane dubium. Sed altero etiam in casu, eadem computandi ratio, ac si usuras illicitas

k) L. 7. L. 16. §. 1. D. de compensat.

l) L. 41. §. 1. D. de usur.

m) In tract. saepius laudato Sect. II. §. XXVII.

citas mala fide acceperit creditor, tenenda videtur: siquidem rationes, quae exigunt, ut usurae illicitae mala fide acceptatae sortem quotannis minuant, etiam ad usuras, alio ex fundamento indebitas malaque fide acceptatas, quadrent. Etenim creditorem, qui dolose usuras indebitas, etiamsi modicas, accipit, statim debitorem sui debitoris fieri, et in mora recipiendi simul constitui, extra omnem dubitationem positum videtur; quum leges generatim eum, qui scienter et lucrandi animo indebitum accipit, furi similem dicant ⁿ⁾, eamque ob causam conditionem furtivam tribuant. Inde autem sequitur: usuras, modum quidem haud excedentes sed indebitas tamen et a creditore scienter acceptas, compensationi locum facere. At, compensationem a momento reciproci debiti existentis ipso iure fieri, omnesque secum habere solutionis effectus, inter omnes fere constat. Quoniam autem vulgaris computationis, in imputandis sorti usuris illicitis servandae, fundamentum, magis in iure compensandi, quam in immodesti foenoris odio positum est; eadem computatio merito etiam applicatur ad usuras moderatas quidem, sed indebitas tamen, et dolose a creditore acceptatas. Pro qua quidem sententia facere etiam videtur decisio SCAEVOLAE, in L. 102. §. 3. D. de solut. et liberat. qui interrogatus, an id, quod usurarum nomine amplius solutum esset quam, quod in stipulationem deductum, patefacto errore, sortem minueret? respondit: *si ex errore plus in usuris soluisse (debitor) quam deberet, habendam rationem in sortem eius quod amplius solutum.* Nec leve argumentum accedere videtur ex L. 18 C. de usuris, in qua imperator PHILIPPVS disertis verbis constituit: *indebitas usuras, etiamsi ante sortem solutae non fuerint; sed post sortem redditam, ac propterea eam minuire non poterint, repeti tamen posse.* Veniunt autem sub nomine usurarum indebitarum, eae potissimum, quae nullo iure debentur; licet modum legibus praescriptum haud excedant. Dum itaque eas, si post sortem redditam solutae fuerint, repetendas esse dicit imperator, quoniam sortem tunc minuire amplius nequeant; eo ipso etiam indigitat, easdem, sorte nondum red-

E 2

ⁿ⁾ L. 18. D. de condict. furt. L. 43. ff. de furtis.

dita solutas, fortem minuere. Proprie autem fors vsuris indebite solutis minui dicitur, si vsurae, statim cum solutae fuerint, de ea detrahuntur. Tandem etiam quodammodo succurrunt L. 26. D. de condict. indeb. et L. 26. §. 1. C. de vsuris. Quae quidem leges cum ita conceptae sint, vt ex iis annua fortis deminutio, per vsuras illegitimas, colligi possit; argumentum pro annua deminutione fortis, etiam in casu de quo hic nobis sermo est, suppeditare videntur.

SECTIO II.

DE ANNVIS REDITIBVS INDEBITE SOLVTIS VEL CONDICENDIS, VEL, MOX PENSIONIBVS DEBITIS MOX SORTI, DETRAHENDIS.

CAP. I.

DE IVRE REDITVS, INDEBITE SOLVTOS, TAM REPETENDI, QVAM DETRAHENDI.

§. XXIX.

1) *Quinam annui reditus, tamquam indebite soluti, vel repeti, vel detrabi possint.*

In definiendis his, quae ad notionem diuisionemque annuorum redituum inebitorum spectant, facile applicari posse videntur ea quae, supra Sect. I. §. VII, circa vsuras dixi. Neque multis explicandum esse arbitror, quinam reditus, tamquam indebiti, vel detrabi, vel condici queant; siquidem hic omnia ad principia, doctrinae de conditione indebiti, communia redeunt. Quibus itaque ad annuos reditus applicatis; generatim dicendum est: omnes reditus, qui vel nullo iure, vel

ex

ex obligatione saltem inefficaci debentur, si ex errore soluti fuerint, vel detrahi, vel repeti posse. Nec dubitandum quin id, quod ultra modum legalem, in recessibus imperii o) determinatum, fuerit solutum, licet scienter facta sit solutio, repeti possit; quum omnis excessus ipsa lege penitus reprobatus, eamque ob causam redituum illicitorum, perinde ac vsurarum immoderatarum, conditio concedenda sit.

§. XXX.

2) *Annui reditus indebite soluti, vel pensionibus debitis, vel pretio detrahuntur, vel repetuntur.*

Triplex autem est ratio, qua consulere tibi possit is, qui indebitas pensiones ex errore soluit, vt videlicet easdem, vel de pensionibus adhuc debitis, vel de pretio, seu sorte, detrahat, vel ipsas repetat. Quorum autem mediorum vsus a circumstantiarum diuersitate, et ex eo maxime pendet, vtrum ante factam redemptionem, an vero post eam, de condicendis aut detrahendis reditibus indebite solutis, agatur. Quod quidem distinctius explicandi in sequentibus periculum faciam.

§. XXXI.

3) *Quid obtineat*

- a) *si ante factam redemptionem de restituendis reditibus indebite solutis agatur et*
 a) *pensionibus debitis restent.*

Iam itaque PRIMO LOCO, si ante factam redemptionem de restituendis reditibus indebite solutis agatur, ad hoc potissimum respiciendum est, vtrum restent pensiones debitaе adhuc soluendae, nec ne. Priori in casu reditus indebite soluti de pensionibus iam debitis detrahendi sunt: neque enim sim-

E 3

pliciter

o) De a. 1548. t. 17. §. 8. et 1577. t. 17. §. 9.

placiter repeti possunt reditus indebite soluti, quoniam conditioni obstat exceptio compensationis cum redbitus adhuc debitis: neque etiam eosdem de pretio detrahi posse manifestum est; quippe quod ante factam redemptionem nondum debitum *p*). Ast hyperocha indebiti, si qua inueniatur, statim etiam repeti posse videtur: haud enim creditori obstat exceptio compensationis; quippe quae ponit, vt eo tempore, quo obmouetur, debitum in compensationem deducendum iam exigi possit. Ast vero hoc in casu futurae pensiones, quarum dies nondum venit, debitum praesens dici nequeunt; ideoque nec in compensationem deduci possunt.

§. XXXII.

β) Si nullae pensiones debitaee restent.

Neque altero in casu, nimirum vbi nullae restent pensiones debitaee quibuscum pensatio fieri queat, quicquam obstat videtur, quo minus reditus indebiti statim condici possint.

§. XXXIII.

b) Si post redemptionem agatur

a) de pensionibus ante restitutionem pretii indebite solutis.

*SECUNDO LOCO, si venditor redemerit reditus, neque pensiones adhuc debitaee, de quibus indebite solutae detrahi possint, restent; nullum dubium quin id quod redituum nomine, vel ante factam redemptionem, vel etiam post eam, sed tamen ante restitutionem pretii, indebite solutum est, ac de cuius restitutione venditor agit, ipsi pretio detrahi liceat. Ex quo enim venditor, prout ius ei est, voluntatem redimendi reditus sufficienter declarauit, debitor pretii redemptionis sit *q*); hoc vero, cum redbitus indebite solutis sibi que restituendis, merito compensat. Quid autem? si venditor, praeuia redemptione pretium reddens,*

p) BECMANNORVM Consil. l. c. nr. 46.

q) BECMANN. l. c.

reddens, omiserit compensationem, ane ei saluae sunt pensiones indebite solutae? Quod sine dubio, aequae ac in v^usuris, affirmandum, ita, vt venditori, si sciens prudensque compensationem pretii et redituum indebite solutorum omiserit, salua tamen sit conditio ipsarum pensionum; sin autem, vel errore, vel ex sententia iudicis, ius compensandi tamquam illiquidum reiciendo, restituerit pretium, electio sit in reconuentione, vtrum pensiones indebite solutas condicere, an vero ipsum pretium, quatenus per compensationem minutum eamque ob causam quasi indebite solutum est, repetere velit r).

§. XXXIV.

β) De pensionibus post restitutionem pretii indebite solutis.

Denique id, quod, facta iam resignatione pretioque restituito, redituum nomine indebite adhuc solutum est, condici posse in aprico videtur.

CAP. II.

DE RATIONE COMPUTANDI QVAE, IN IMPVTANDIS PRETIO
REDITIBVS INDEBITE SOLVTIS, TENENDA EST.

§. XXXV.

1) Si de pensionibus, ante redemptionem indebite solutis, agatur.

Praemissis his, quae ius reditus indebite solutos, vel condicendi, vel detrahendi, tum de pensionibus debitis tum de pretio ipso, concernunt; iam determinanda est ratio computandi tunc

r) S. I. §. XII. sqq. Magni autem, hoc saltem in casu vbi reditus post factam redemptionem, nondum vero restituito pretio, indebite soluti fuerint, in effectu interesse posse, vtrum pensiones qua indebitae condicantur, an ipsum pretium quasi indebitum repetatur, apparet postquam de ratione computandi in sequentibus actum erit.

tunc tenenda, ubi, post redemptionem annuorum reddituum, de imputandis, seu quod idem est detrahendis, pretio pensionibus indebite solutis, quaestio moueatur s).

Sollicite hic, pensiones ante resignationem contractus indebite solutas, a pensionibus post resignationem indebite solutis, distinguendas esse arbitror.

Quod ad priores attinet, ratio easdem pretio imputandi semper ea est, ut summa omnium pensionum, singulis annis indebite solutarum, pretio detrahatur. Neque illa computandi ratio, quae intuitu usurarum indebite solutarum adhibenda est, vi cuius scilicet fors ab initio, seu retro a tempore soluti indebiti, minuitur, hic ad reditus, ante redemptionem indebite solutos, ita applicari potest, ut pretium, vi redemptionis restituendum, statim ab initio minuatur.

Etenim, hanc computandi rationem maxima ex parte in iure compensandi fundatam esse, supra demonstraui.

Ast vero, uti in omni emtionis venditionis contractu venditor, intuitu quidem mercis nondum solutae, minime vero intuitu pretii accepti, debitor emtoris dici potest; ita etiam, in negotio annuorum reddituum redimibilium venditor, pensionum quidem, nequiquam vero fortis debitor existit; siquidem huius restitutum non est in obligatione, sed in praestatione t); nec quisquam rei merae facultatis debitor dicendus est u).

Quam ob causam, quum eo tempore, quo annui reditus indebite soluti sunt, ante videlicet redemptionem, pretium nondum fuerit debitum reciprocum et praesens; sequitur compensationem, quae inter reditus indebite solutos et pretium facta redemptione locum sibi vindicat, non nisi a tempore redemptionis effectus habere posse. Atque inde oppido patet, venditori, qui facta redemptione pensiones, ante redemptionem indebite solutas

s) Etenim, ante redemptionem de imputandis pretio redditibus indebite solutis plane quaeri haud posse, ex antecedentibus manifestum est.

t) L. 6. §. 1. de re iudic. BECMANNORVM l. c.

u) L. 9. §. 1. D. qui pot. in pign. BECMANNORVM l. c.

lutas, ex fundamento iuris compensandi pretio; emtori iam restituendo, imputare seu detrahere intendit; ea ratione computare haud licere ac si pretium statim ab initio deminutum sit; sed tantummodo summam, omnium pensionum indebite solutarum, detrahere ei fas esse. De cetero facile apparet, hic ratione modi computandi nihil interesse, vtrum bona, an mala, fide emtor pensiones indebitas acceperit; venditorem autem, iure meritoque, aduersus dolosum emtorem, simul cum pensionibus indebite solutis, id quod interest persequi.

§. XXXVI.

2) *Si de pensionibus, post redemptionem indebite solutis, agatur.*

Facile fieri posse videtur, vt etiam post redemptionem pensiones indebitae soluantur. Fac ex. c. defunctum voluntatem redimendi sufficienter iam declarasse, eiusque heredem, iusto errore captum, per plures adhuc annos pensiones ultra legitimam quantitatem soluisse.

In eiusmodi casu rationem computandi, in imputandis pretio pensionibus indebite solutis tenendam, eodem modo determinandam esse arbitror, quo supra, intuitu vsurarum forti imputandarum, determinata est computandi ratio. Parem enim hoc loco esse rationem apparet; quum venditor statim, post factam redemptionem, debitor emtoris, intuitu pretii vi redemptionis restituendi, existat. Iam itaque, si venditor deinde pensiones indebitas soluat, emtor vicissim debitor venditoris indebitis; ideoque compensatio, ex qua computatio imprimis determinanda est, inter pretium et pensiones indebite solutas locum sibi vindicat, atque eius effectus statim incipiunt a tempore reciproci debiti existentis, id est, statim a tempore solutionis pensionum indebitarum. Quae quum ita sint, secundum ea quae supra intuitu vsurarum exposui; distinguendum est vtrum bona, an mala fide, emtor redditus indebitos acceperit; illo in casu

F

ne

nec pensiones illegitimae nec legitimae, quae tamen alio ex fundamento indebite solutae sunt, pretium ab initio minuere possunt; sed tota summa earum forti detrahenda est: altero autem in casu, pensiones, siue sint illegitimae siue alio ex fundamento indebitae, pretium omnino, statim a tempore solutionis, minuunt. Neque interest vtrum venditor reus, an actor sit, seu quod idem est, vtrum venditor, ab emtore ad reddendum pretium conuentus, exceptionem iuris imputandi pensiones indebite solutas, hoc est, exceptionem compensationis opponat; an ipse, incius iuris compensandi sibi competentis iustoque ex errore, pretium restituerit, atque deinde in reconuentione pretium quasi indebitum repetere velit: nam etiam in hoc casu ita repetere potest pretium, ac si ab initio minutum sit.

TRACTATIO MATHEMATICA.

§. I.

Problema.

Sistenda est formula generalis, repraesentans sortem, secundum rationem computationis, quae in iure compensandi fundata, et in antecedentibus Sect. I. §. X. exposita est, deminutam, in quouis anno; a primo inde vsque ad eum in quo tota fors absorbetur.

§. II.

Resolutio et demonstratio.

Faciamus itaque

I) Sortem = c

II) Legitimas vsuras mediante parte quota expressas = $\frac{r}{q}$

III)

$$\text{III) Vfuras illegitimas} = \frac{1}{b} > \frac{1}{q}. \text{ Ideoque}$$

$$\text{IV) Vfuras legitimas fortis} = \frac{c}{q}$$

$$\text{IV) Foenus solutum} = \frac{c}{b}.$$

§. III.

Ad sistendam vero formulam generalem ante omnia requiritur, vt loco quotientis $\frac{c}{b}$ substituamus alium cuius diuifor fit q . Inuenienda igitur est fors cuius legitimae vfurae sunt $= \frac{c}{b}$. Erit haec fors $= q \cdot \frac{c}{b} = a$. Ideoque legitimae eius vfurae $= \frac{a}{q} = \frac{c}{b}$.

§. IV.

Hisce praemissis erit fors c , fingulis annis per imputationem vfurarum deminuta, in fine anni $m = a - \frac{(c - a) \cdot (q + 1)^m}{qm}$. Quod quidem in fequentibus demonstraturus sum.

§. V.

In fine anni Primi

$$\text{I) Legitimae vfurae} = \frac{c}{q}$$

$$\text{II) Foenus solutum} = \frac{a}{q}$$

$$\text{III) Foenus excedens} = \frac{a}{q} - \frac{c}{q}$$

$$\text{IV) Sors deminuta } c - \left(\frac{a}{q} - \frac{c}{q} \right) = c + \frac{c}{q} - \frac{a}{q} = c + \frac{c - a}{q} \quad \text{In}$$

F 2

In fine anni Secundi

$$I) \text{ Vfurae legitimae} = \frac{c}{q} \mp \frac{c-a}{q^2}$$

$$II) \text{ Foenus solutum} = \frac{a}{q}$$

$$III) \text{ Foenus excedens} = \frac{a}{q} - \left(\frac{c}{q} \mp \frac{c-a}{q^2} \right)$$

$$IV) \text{ Sors deminuta} = c \mp \frac{c-a}{q} - \left[\frac{a}{q} - \left(\frac{c}{q} \mp \frac{c-a}{q^2} \right) \right]$$

$$= c \mp \frac{c-a}{q} \mp \frac{c}{q} \mp \frac{c-a}{q^2} - \frac{a}{q}$$

$$= c \mp \frac{2(c-a)}{q} \mp \frac{c-a}{q^2}$$

In fine Tertii anni

$$I) \text{ Vfurae legitimae} = \frac{c}{q} \mp \frac{2(c-a)}{q^2} \mp \frac{c-a}{q^3}$$

$$II) \text{ Foenus solutum} = \frac{a}{q}$$

$$III) \text{ Foenus excedens} = \frac{a}{q} - \left(\frac{c}{q} \mp \frac{2(c-a)}{q^2} \mp \frac{c-a}{q^3} \right)$$

$$IV) \text{ Sors deminuta} = c \mp \frac{2(c-a)}{q} \mp \frac{c-a}{q^2} - \left[\frac{a}{q} - \left(\frac{c}{q} \mp \frac{2(c-a)}{q^2} \mp \frac{c-a}{q^3} \right) \right]$$

$$= c \mp \frac{2(c-a)}{q} \mp \frac{c-a}{q^2} \mp \frac{c}{q} \mp \frac{2(c-a)}{q^2} \mp \frac{c-a}{q^3} - \frac{a}{q}$$

$$= c \mp \frac{3(c-a)}{q} \mp \frac{3(c-a)}{q^2} \mp \frac{c-a}{q^3}$$

In fine Quarti anni

$$I) \text{ Vfurae legitimae} = \frac{c}{q} \mp \frac{3(c-a)}{q^2} \mp \frac{3(c-a)}{q^3} \mp \frac{c-a}{q^4}$$

II)

$$\text{II) Foenus solutum} = \frac{a}{q}$$

$$\text{III) Foenus excedens} = \frac{a}{q} - \left(\frac{c}{q} \mp \frac{3(c-a)}{q^2} \mp \frac{3(c-a)}{q^3} \mp \frac{c-a}{q^4} \right)$$

$$\text{IV) Sors deminuta} = c \mp \frac{3(c-a)}{q} \mp \frac{3(c-a)}{q^2} \mp \frac{c-a}{q^3} -$$

$$\begin{aligned} & \left[\frac{a}{q} - \left(\frac{c}{q} \mp \frac{3(c-a)}{q^2} \mp \frac{3(c-a)}{q^3} \mp \frac{c-a}{q^4} \right) \right] \\ = c \mp & \frac{3(c-a)}{q} \mp \frac{3(c-a)}{q^2} \mp \frac{c-a}{q^3} \mp \frac{c}{q} \mp \frac{3(c-a)}{q^2} \mp \\ & \mp \frac{3(c-a)}{q^3} \mp \frac{c-a}{q^4} - \frac{a}{q} \\ = c \mp & \frac{4(c-a)}{q} \mp \frac{6(c-a)}{q^2} \mp \frac{4(c-a)}{q^3} \mp \frac{c-a}{q^4} \end{aligned}$$

Calculo hoc modo continuato inuenitur fors

In fine anni Quinti

$$= c \mp \frac{5(c-a)}{q} \mp \frac{10(c-a)}{q^2} \mp \frac{10(c-a)}{q^3} \mp \frac{5(c-a)}{q^4} \mp \frac{c-a}{q^5}$$

In fine anni Sexti

$$= c \mp \frac{6(c-a)}{q} \mp \frac{15(c-a)}{q^2} \mp \frac{20(c-a)}{q^3} \mp \frac{15(c-a)}{q^4} \\ \mp \frac{6(c-a)}{q^5} \mp \frac{c-a}{q^6}$$

In fine anni Septimi

$$= c \mp \frac{7(c-a)}{q} \mp \frac{21(c-a)}{q^2} \mp \frac{35(c-a)}{q^3} \mp \frac{35(c-a)}{q^4} \\ \mp \frac{21(c-a)}{q^5} \mp \frac{7(c-a)}{q^6} \mp \frac{c-a}{q^7}$$

In fine anni Octavi

$$= c \mp \frac{8(c-a)}{q} \mp \frac{28(c-a)}{q^2} \mp \frac{56(c-a)}{q^3} \mp \frac{70(c-a)}{q^4} \\ \mp \frac{56(c-a)}{q^5} \mp \frac{28(c-a)}{q^6} \mp \frac{8(c-a)}{q^7} \mp \frac{c-a}{q^8}$$

F 3

In

In fine anni Noni

$$= c \mp \frac{9(c-a)}{q} \mp \frac{36(c-a)}{q^2} \mp \frac{84(c-a)}{q^3} \mp \frac{126(c-a)}{q^4} \\ \mp \frac{126(c-a)}{q^5} \mp \frac{48(c-a)}{q^6} \mp \frac{36(c-a)}{q^7} \mp \frac{9(c-a)}{q^8} \mp \frac{c-a}{q^9}$$

In fine anni Decimi

$$= c \mp \frac{10(c-a)}{q} \mp \frac{45(c-a)}{q^2} \mp \frac{120(c-a)}{q^3} \mp \frac{210(c-a)}{q^4} \\ \mp \frac{252(c-a)}{q^5} \mp \frac{210(c-a)}{q^6} \mp \frac{120(c-a)}{q^7} \\ \mp \frac{45(c-a)}{q^8} \mp \frac{10(c-a)}{q^9} \mp \frac{c-a}{q^{10}}$$

§. VI.

I) *Demonstratio legis secundum quam exponentes diuisorum crescunt.*

Iam apparet, in omnibus hisce seriebus, legem exponentium, in diuisoribus obtinentem, hanc esse: In primo termino exponens est = 0, in secundo = 1, in tertio = 2, et secundum hanc rationem crescunt exponentes ad vltimum vsque terminum, in quo exponens attingit numerum anni cuius in fine fors deminuta est.

§. VII.

Atque haec lex in quouis anno dato locum habet. Fac enim fortem deminutam, secundum legem modo propositam,

$$\text{esse, in fine anni indeterminati } m, = c \mp \frac{A(c-a)}{q} \mp \frac{B(c-a)}{q^2} \\ \dots \mp \frac{O(c-a)}{q^n} \mp \frac{P(c-a)}{q^{n*1}} \mp \frac{Q(c-a)}{q^{n*2}} \dots \mp \frac{c-a}{q^m}$$

Ideoque

I)

$$I) \text{ Vfurae legitimae, in fine anni } m \text{ } \ddagger \text{ } 1, = \frac{c}{q} \ddagger \frac{A(c-a)}{q^2} \\ \ddagger \frac{B(c-a)}{q^3} \dots \ddagger \frac{O(c-a)}{q^{n \times 1}} \ddagger \frac{P(c-a)}{q^{n \times 2}} \ddagger \frac{Q(c-a)}{q^{n \times 3}} \\ \dots \ddagger \frac{c-a}{q^{m \times 1}}$$

$$II) \text{ Foenus in fine anni } m \text{ } \ddagger \text{ } 1 \text{ solutum} = \frac{a}{q}; \text{ Hinc}$$

$$III) \text{ Foenus excedens} = \frac{a}{q} - \left(\frac{c}{q} \ddagger \frac{A(c-a)}{q^2} \ddagger \frac{B(c-a)}{q^3} \right. \\ \left. \dots \ddagger \frac{O(c-a)}{q^{n \times 1}} \ddagger \frac{P(c-a)}{q^{n \times 2}} \ddagger \frac{Q(c-a)}{q^{n \times 3}} \dots \ddagger \frac{c-a}{q^{m \times 1}} \right)$$

$$IV) \text{ Sors deminuta, in fine anni } m \text{ } \ddagger \text{ } 1, = c \ddagger \frac{A(c-a)}{q} \\ \ddagger \frac{B(c-a)}{q^2} \dots \ddagger \frac{O(c-a)}{q^n} \ddagger \frac{P(c-a)}{q^{n \times 1}} \ddagger \frac{Q(c-a)}{q^{n \times 2}} \\ \dots \ddagger \frac{c-a}{q^m} - \left[\frac{a}{q} - \left(\frac{c}{q} \ddagger \frac{A(c-a)}{q^2} \ddagger \frac{B(c-a)}{q^3} \right. \right. \\ \left. \left. \dots \ddagger \frac{O(c-a)}{q^{n \times 1}} \ddagger \frac{P(c-a)}{q^{n \times 2}} \ddagger \frac{Q(c-a)}{q^{n \times 3}} \dots \ddagger \frac{c-a}{q^{m \times 1}} \right) \right] \\ = c \ddagger \frac{A(c-a)}{q} \ddagger \frac{B(c-a)}{q^2} \dots \ddagger \frac{O(c-a)}{q^n} \ddagger \frac{P(c-a)}{q^{n \times 1}} \\ \ddagger \frac{Q(c-a)}{q^{n \times 2}} \dots \ddagger \frac{c-a}{q^m} \ddagger \frac{c}{q} \ddagger \frac{A(c-a)}{q^2} \ddagger \frac{B(c-a)}{q^3} \\ \dots \ddagger \frac{O(c-a)}{q^{n \times 1}} \ddagger \frac{P(c-a)}{q^{n \times 2}} \ddagger \frac{Q(c-a)}{q^{n \times 3}} \\ \dots \ddagger \frac{c-a}{q^{m \times 1}} - \frac{a}{q}$$

$$= c \ddagger \frac{(A \ddagger 1) \cdot (c-a)}{q} \ddagger \frac{(A \ddagger B) \cdot (c-a)}{q^2} \\ \dots \ddagger \frac{(O \ddagger P) \cdot (c-a)}{q^{n \times 1}} \ddagger \frac{(P \ddagger Q) \cdot (c-a)}{q^{n \times 2}} \dots \ddagger \frac{c-a}{q^{m \times 1}}$$

§. VIII.

§. VIII.

Manifestum itaque est, legem §. VI. expositam, si vno aliquo anno indeterminato locum ea habeat, proximo etiam anno $m \text{ } \text{†} \text{ } 1$ locum sibi vindicare. Iam autem anno 1; 2; 3; 4 et 5 inuenimus illam legem. Hinc ponamus $m = 5$; sequitur eam etiam obtinere anno $m \text{ } \text{†} \text{ } 1 = 6$. Faciamus porro $m = 6$; eadem etiam valet anno $m \text{ } \text{†} \text{ } 1 = 7$; et sic in infinitum.

§. IX.

Si in quacunque serie, sortem deminutam repraesentante, duas partes distinguamus, quarum prima tantummodo terminum primum c , altera reliquos terminos comprehendit omnes tunc in hac secunda parte exponens singuli cuiusque termini, simul numerum eius, seu locum ab initio seriei indicabit. Ex c . terminus in quo diuisor ad tertiam dignitatem eleuatus est, tertius est terminus, et terminus in quo ad dignitatem $n \text{ } \text{†} \text{ } 1$ eleuatur, est terminus $n \text{ } \text{†} \text{ } 1$. Numerus autem omnium terminorum secundae partis, aequalis est numero anni, in quo deminuta est fors (§. VI).

§. X.

Hinc numerus omnium terminorum, quorum serie exprimitur fors deminuta, vnitatem excedit numerum anni cuius in fine deminutio facta est. Atque series, proximo anno, sortem deminutam repraesentans, vno termino superat seriem antecedentis anni.

§. XI.

II) Demonstratio legis coefficientium.

Coefficiens cuiusque termini, in serie qua fors deminuta proximo anno exprimitur, est summa coefficientium duorum terminorum in serie anni antecedentis: nimirum termini qui eundem

eundem et qui proxime antecedentem locum in hac serie tenet. Ita v. c. anno m , sunt A et B , in parte secunda seriei, coefficientes termini secundi et tertii; anno $m \mp 1$ vero pertinent ad terminum tertium. Ita P et Q anno m pertinent ad terminum $n \mp 1$ et $n \mp 2$; anno $m \mp 1$ vero ad terminum $n \mp 2$.

§. XII.

Sub coefficiente primo secundo tertio etc. $n \mp 1^{\text{mo}}$ etc. intelligamus coefficientes termini, seu membri primi, secundi, tertii etc. $n \mp 1^{\text{mi}}$ in secunda parte seriei. Neque vnitatem, qua semper multiplicata est prima pars c , coefficientibus adnumeremus.

§. XIII.

Vltimus coefficientis in omnibus seriebus, sortem deminutam exprimentibus est = 1. Etenim si vno aliquo anno hoc verum est; sequitur idem etiam proximo anno verum esse. Quoniam enim, singulis annis, series vno membro augentur (§. X); deficit in serie anni praecedentis membrum eiusdem numeri ac vltimum membrum in serie anni proximi. Ideoque coefficientis, vltimi membri, in serie anni proximi, aequalis erit vltimo coefficienti in serie anni praecedentis (§. XI). Est autem anno I, II, III, IV, vltimus coefficientis = 1; ergo etiam anno V; fin autem anno V, etiam anno VI et sic porro.

§. XIV.

Primus coefficientis aequalis est numero anni in quo fors deminuta est. Sic v. c. anno Primo primus coefficientis est = 1, anno Secundo = 2 etc. (§. V). Enim vero si, anno indeterminato m , primus coefficientis A fit = m ; anno proximo $m \mp 1$ erit = $m \mp 1$ (§. VII). Est autem anno Quarto primus coefficientis = 4 (§. V). Ponamus itaque $m = 4$; erit, anno $m \mp 1 = 3$, primus coefficientis = $m \mp 1 = 3$; et si ponamus $m = 5$, idem valet anno $m \mp 1 = 6$; etc.

G

§. XV.

§. XV.

Secundus coefficientis est summa numerorum naturalium, ab unitate usque ad eum numerum inclusive, qui unitate minor est quam numerus anni: sic v. c. secundus coefficientis anno Tertio = 3 = 1 + 2; anno Quarto = 6 = 1 + 2 + 3. Etenim si, anno indeterminato m, secundus coefficientis est = 1 + 2 + 3 + ... + m - 2 + m - 1; secundus coefficientis anno m + 1 erit = 1 + 2 + 3 + ... + m - 2 + m - 1 + m (§. XI et XIV). Atqui vera est nostra subsumtio de annis 1, 2, 3 et 4; ideoque valet conclusio ad annum 5: et si de anno 5; valet etiam ad annum 6: et sic porro.

§. XVI.

Est itaque anno m secundus coefficientis = 1 + 2 + 3 + ... + m - 2 + m - 1 = $\frac{m(m-1)}{1.2}$

§. XVII.

Tertius coefficientis exprimitur quotiente cuius dividendus est productum ex tribus numeris naturalibus, quorum maximus aequalis est numero anni, divisor vero = 1.2.3; v. c. tertius coefficientis anno Tertio = 1 = $\frac{3.2.1}{1.2.3}$; anno Quarto = 4 = $\frac{4.3.2}{1.2.3}$ (§. V). Fac enim tertium coefficientem anno m esse = $\frac{m(m-1) \cdot (m-2)}{1.2.3}$; erit tertius coefficientis, anno m + 1,

$$= \frac{m(m-1) \cdot (m-2)}{1.2.3} + \frac{m(m-1)}{1.2} = \frac{m(m-1)}{1.2} \cdot \left(\frac{m-2}{3} + 1 \right) = \frac{m(m-1) \cdot (m-1)}{(m+1) \cdot 1.2.3} = \frac{m(m-1)}{1.2.3} \cdot (m+1)$$

formula

formula haec locum habet anno Quarto = m; ideoque locum etiam habere debet anno m $\mp$ 1 = 5: sin autem anno Quinto; etiam anno Sexto etc.

§. XVIII.

Quartus coefficientis itidem exprimitur quotiente cuius diuidendus est productum ex quatuor numeris naturalibus, quorum maximus aequalis est numero anni, diuisor vero est = 1. 2. 3. 4; v. c.

anno Quarto = 1 = $\frac{4 \cdot 3 \cdot 2 \cdot 1}{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4}$, anno Sexto = 15 = $\frac{6 \cdot 5 \cdot 4 \cdot 3}{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4}$

(§. V). Faciamus enim, quartum coefficientem anno m esse = $\frac{m(m-1) \cdot (m-2) \cdot (m-3)}{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4}$; erit quartus coefficientis

anno m $\mp$ 1 = $\frac{m(m-1) \cdot (m-2) \cdot (m-3)}{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4}$

$\mp$ $\frac{m(m-1) \cdot (m-2)}{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4} = \frac{m(m-1) \cdot (m-2)}{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4}$.

$\left(\frac{m-3}{\mp 1}\right) = \frac{m(m-1) \cdot (m-2) \cdot (m-3 \mp 4)}{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4}$

= $\frac{m(m-1)(m-2)(m \mp 1)}{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4} = \frac{(m \mp 1) \cdot m(m-1) \cdot (m-2)}{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4}$;

locum autem habet haec formula anno Quarto, ideoque etiam anno Quinto; sin autem anno Quinto, etiam anno Sexto etc.

§. XIX.

Iam itaque lex seu norma, quam tribus prioribus coefficientibus in quocunque anno communem inuenimus, haec est. Quisque eorum exhibetur quotiente, cuius diuidendus est productum, ex tot numeris naturalibus constat, quot unitates continet numerus locum coefficientis repraesentans: maximus inter illos numeros naturales est numerus anni; minimus ergo est numerus anni diminutus numero, qui unitate minor est quam numerus locum coefficientis repraesentans. Diuisor itidem est productum ex tot numeris naturalibus,

G 2

quot

quot unitatibus compositus est numerus coefficientis; primus eorum est 1; ultimus itaque ipse numerus coefficientis.

§. XX.

Quae quidem lex, si vno aliquo anno omnibus coefficientibus communis est, sequitur eandem etiam proximo anno omnibus coefficientibus communem esse.

§. XXI.

Etenim si faciamus, anno m , omnibus coefficientibus hanc normam communem esse; erit coefficientis indeterminatus $n \mp 1^{\text{mus}}$, quem §. VII. littera P denotaui, secundum eandem normam, formula generali expressus

$$= \frac{m(m-1)(m-2)\dots(m-n \mp 1)(m-n)}{1 \cdot 2 \cdot 3 \dots n \cdot (n \mp 1)} \text{ atque}$$

$$\text{proximus antecedens } O = \frac{m(m-1)(m-2)\dots}{1 \cdot 2 \cdot 3}$$

$$\frac{(m-n \mp 2)(m-n \mp 1)}{(n-1) \cdot n}. \text{ Ast anno proximo } m \mp 1^{\text{mus}} \text{ coeffi-}$$

$$\text{ciens } n \mp 1^{\text{mus}} \text{ est } = P \mp O \text{ (§. XI) } = \frac{m(m-1)(m-2)}{1 \cdot 2 \cdot 3}$$

$$\frac{\dots (m-n \mp 2)(m-n \mp 1)}{\dots (n-1) \cdot n} \left(\frac{m-n}{n \mp 1} \mp 1 \right)$$

$$= \frac{m(m-1)(m-2)\dots(m-n \mp 2)(m-n \mp 1)}{1 \cdot 2 \cdot 3 \dots (n-1) \cdot n}$$

$$\frac{(m-n \mp n \mp 1)}{(n \mp 1)} = \frac{(m \mp 1)m(m-1)(m-2)\dots}{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4}$$

$$\frac{(m-n \mp 2)(m-n \mp 1)}{n \cdot (n \mp 1)}. \text{ Idem etiam hoc modo elici}$$

$$\text{potuisset: } P = O \cdot \frac{(m-n)}{n \mp 1}; \text{ Ideoque } P \mp O =$$

0.

$$0. \frac{(m-n)}{n \mp 1} \mp 0 = 0. \left(\frac{m-n}{n \mp 1} \mp 1 \right) = 0. \left(\frac{m-n \mp n \mp 1}{n \mp 1} \right)$$

$$= 0. \left(\frac{m \mp 1}{n \mp 1} \right) = \frac{(m \mp 1) \cdot m (m-1) (m-2) \dots}{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 \dots}$$

$$\frac{(m-n \mp 2) (m-n \mp 1)}{n (n \mp 1)}. \text{ Quae quidem formula, secundum eandem normam ac formula coefficientium anno praecedente, composita est.}$$

§. XXII.

Manifestum itaque est, illam legem coefficientium, si vno aliquo anno locum ea habeat, proximo etiam anno locum sibi vindicare. Iam autem eadem omnibus coefficientibus, a primo anno ad decimum vsque, communis inuenitur (§. V): sic verbi causa decimo anno quintus coefficientis est $= \frac{10 \cdot 9 \cdot 8 \cdot 7 \cdot 6}{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 \cdot 5}$
 $= 252$; sextus $= \frac{10 \cdot 9 \cdot 8 \cdot 7 \cdot 6 \cdot 5}{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 \cdot 5 \cdot 6} = 210$. Hinc si ponamus annum $m = 10$; valet conclusio ad annum $m \mp 1 = 11$: et si ponamus $m = 11$; idem valet de anno $m \mp 1 = 12$: et sic in infinitum.

§. XXIII.

Formula itaque, qua vniuersaliter in quocunq; anno fors deminuta exhibetur, haec est. Sors deminuta anno

$$m = c \mp \frac{m(c-a)}{q} \mp \frac{m(m-1)}{1 \cdot 2} \cdot (c-a)$$

$$\mp \frac{m(m-1)(m-2)}{1 \cdot 2 \cdot 3} \cdot (c-a) \dots \dots$$

$$\frac{\dots \dots}{q^3}$$

G 3

±

$$\frac{m(m-1)(m-2)\dots(m-n+1)}{1 \cdot 2 \cdot 3 \dots n} \cdot (c-a) \dots$$

$$\frac{c-a}{q^m}; \text{ seu concinnius } = c \mp (c-a) \left(\frac{m}{q} \mp \frac{m(m-1)}{1 \cdot 2 \cdot q^2} \right)$$

$$\frac{m(m-1)(m-2)\dots \mp \frac{1}{q^m}}$$

§. XXIV.

Est autem secundum Theorema binomiale $(q \mp r)^m = q^m$
 $\mp m \cdot q^{m-1} \mp \frac{m(m-1)}{1 \cdot 2} \cdot q^{m-2} \mp \frac{m(m-1)(m-2)}{1 \cdot 2 \cdot 3}$
 $q^{m-3} \dots \mp r$; ideoque $\frac{(q \mp r)^m}{q^m} = 1 \mp \frac{m}{q} \mp \frac{m(m-1)}{1 \cdot 2 \cdot q^2}$
 $\mp \frac{m(m-1)(m-2)}{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot q^3} \dots \mp \frac{1}{q^m}$; ergo $a \mp \frac{(c-a)(q \mp r)^m}{q^m}$
 $= c \mp (c-a) \left(\frac{m}{q} \mp \frac{m(m-1)}{1 \cdot 2 \cdot q^2} \mp \frac{m(m-1)(m-2)}{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot q^3} \right)$
 $\dots \mp \frac{1}{q^m}$. Quae series exhibet fortem deminutam = s,
 post annos m; cuius valor iam faciliori formula inuestigabitur
 $s = a \mp \frac{(c-a)(q \mp r)^m}{q^m} = a - \frac{(a-c)(q \mp r)^m}{q^m}$. Ex.

gr. faciamus $c = 1000$; $\frac{q \mp r}{q} = \frac{21}{20}$; $n = 10$; $\frac{1}{b}$ (§. II. nr. III)

$= \frac{1}{10}$; ideoque $a = \frac{q \cdot c}{b}$ (§. III) = 2000; hinc $s = 2000$
 $-\frac{(2000 - 1000)(21)^{10}}{20^{10}}$. Est autem $10 \log. \left(\frac{21}{20} \right) =$

$0,2118930$. Qui, sub char. 3 euolutus, deprehenditur respon-
 dere numero 1629; ergo $\left(\frac{21}{20} \right)^{10} = 1,629$; $\frac{1000(21)^{10}}{20^{10}} = 1629$;

$2000 - \frac{1000 (21)^{10}}{20^{10}} = 371$; qui numerus conuenit cum numero, in parte iuridica S.I. C.II. §. XVIII. Tab.I. exposito.

§. XXV.

Haec formula in iure compensandi fundatâ, etiam ex iis principiis, quae in tractatione iuridica S.I. Cap.II. §. XXI. exposita sunt, erui potest. Nimirum simili ratione, qua ipsam hanc formulam, fortem deminutam exprimentem, demonstrauit, probandum est, post annos m fortem creditam

c , vsuris et vsurarum vsuris auctam, esse = $\frac{c(q \mp 1)^m}{q^m}$, at-

que foenus $\frac{a}{q}$ quotannis solutum, itidemque vsuris et vsura-

rum vsuris auctum, esse = $\frac{a(q \mp 1)^m}{q^m} - a$; ideoque si fo-

enus quotannis solutum, et hac ratione per annos m auctum, forti, eadem ratione per annos m auctae, detrahatur; erit post annos m , id quod vnus alteri reddere tenetur, = r

$$= \frac{c(q \mp 1)^m}{q^m} - \left(\frac{a(q \mp 1)^m}{q^m} - a \right) = a -$$

$$\frac{(a - c)(q \mp 1)^m}{q^m}.$$

§. XXVI.

Formula nostra, licet in iure compensandi fundata sit, eamque ob causam applicanda tantummodo videri possit donec ipsa fors nondum est = 0; etiam post deletionem fortis recte adhibetur: dummodo ratio positui et negatiui debite habeatur. Ex quo enim fors euanuit, vel adeo in valorem oppositum negatiuum transit, is qui haecenus creditor fuerat, dum pergit foenus indebitum accipere, sine dubio debitoris personam induit; nec solum hoc ipsum foenus iniuste exactum, sed simul omnes vsuras, quas villo modo ex eo percipere potuit, reddere alteri, cuius iam debitor est, tenebitur. Quod si igitur per

leges

leges liceret, vsuras morae aut id quod interest tanti aestimare; formula nostra, etiam post deletionem fortis, applicatione in foro non careret.

§. XXVII.

Variis autem quaestionibus soluendis, formula, hoc sensu vniuersaliter accepta et demonstrata, inferuit. Quarum specimina aliquot hic subiiciam.

§. XXVIII.

I) Quaeritur, quoto anno m , foenus successiue solutum, fortem ad datam vsque quantitatem minuerit? erit $s = a$

$$\frac{(a-c)(q \mp 1)^m}{q^m}, \text{ hinc } \frac{(a-c)(q \mp 1)^m}{q^m} = a - s;$$

$$\frac{(q \mp 1)^m}{q^m} = \frac{a-s}{a-c}; m \cdot \log \frac{q \mp 1}{q} = \log \frac{(q \mp 1)^m}{q^m}$$

$$= \log \frac{a-s}{a-c}; \text{ ergo } m = \frac{\log(a-s) - \log(a-c)}{\log(q \mp 1) - \log q}$$

§. XXIX.

II) Si quaeritur, quoto anno m , foenus successiue solutum, fortem ipsam exhauferit ac deleuerit; erit $s = a$

$$\frac{(a-c)(q \mp 1)^m}{q^m} = 0; \text{ hinc } \frac{a}{a-c} = \frac{(q \mp 1)^m}{q^m};$$

$$\log \frac{a}{a-c} = \log \frac{(q \mp 1)^m}{q^m} = m \cdot \log \frac{q \mp 1}{q}; \text{ ergo}$$

$$\log a - \log(a-c) = m \cdot \log \frac{q \mp 1}{q} = m \cdot (\log(q \mp 1) - \log q)$$

Vbi m , quod ita prodit, fuerit numerus fractus, substituatur, ex indole negotii, integer proxime maior.

§. XXX.

§. XXX.

III) Quaeritur, quantum foenus exigere debeat foenerator, ut credita fors, post datos annos compensatione deleta sit? Hoc casu in formula $\frac{a}{a-c} = \frac{(q \mp 1)^m}{q^m}$ litterae

a substituatur eius valor $\frac{qc}{b}$, §. III. indicatus. Quo facto re-

peritur $\frac{q}{q-b} = \frac{(q \mp 1)^m}{q^m}$; unde eliciendus erit valor quaer-

situs $b = q - \frac{q^{m \mp 1}}{(q \mp 1)^m}$. Qui ostendit, fortis ipsius quantitatem c, in hac quaestione non in censum venire.

§. XXXI.

IV) Quaeritur quanta fuerit fors, quae, dum excessus usurae illegitimae supra legitimam quantitatem quotannis a forte decederet, post annos m exhausta ac deleta fuit? Hoc problema indeterminatum esse, et quamcunque sortem quaestioni satisfacere, inde patet, quod valorem litterae a, ita ingreditur littera c, ut dum illi substituatur, quemadmodum factum est in casu III, littera c, cuius valor iam quaerendus esset, ex formula reducta penitus eliminata sit.

§. XXXII.

V) Quaeritur, quantam sortem, usuris morae (§. XXIII) auctam = s, debitor a suo olim creditore cui foenus illegitimum per annos m soluerat, repetere possit? Erit — s

= a — $\frac{(a-c)(q \mp 1)^m}{q^m}$, vel quod perinde est

$$s = \frac{(a-c)(q \mp 1)^m}{q^m} - a.$$

H

§. XXXIII.

§. XXXIII.

VI) Quaeritur, quoto anno m , debitor ex creditore factus, debeat suo olim debitori sortem s ? Erit $s = a$

$$\frac{(a - c)(q + 1)^m}{q^m}; \text{ hinc } \frac{\log(a + s) - \log(a - c)}{\log(q + 1) - \log q}$$

$= m$.

§. XXXIV.

Quaeritur, quoto anno m , debitor ex creditore factus, debeat suo olim debitori sortem s ? Erit $s = a$

$$\frac{(a - c)(q + 1)^m}{q^m}; \text{ hinc } \frac{\log(a + s) - \log(a - c)}{\log(q + 1) - \log q}$$

§. XXXV.

Quaeritur, quoto anno m , debitor ex creditore factus, debeat suo olim debitori sortem s ? Erit $s = a$

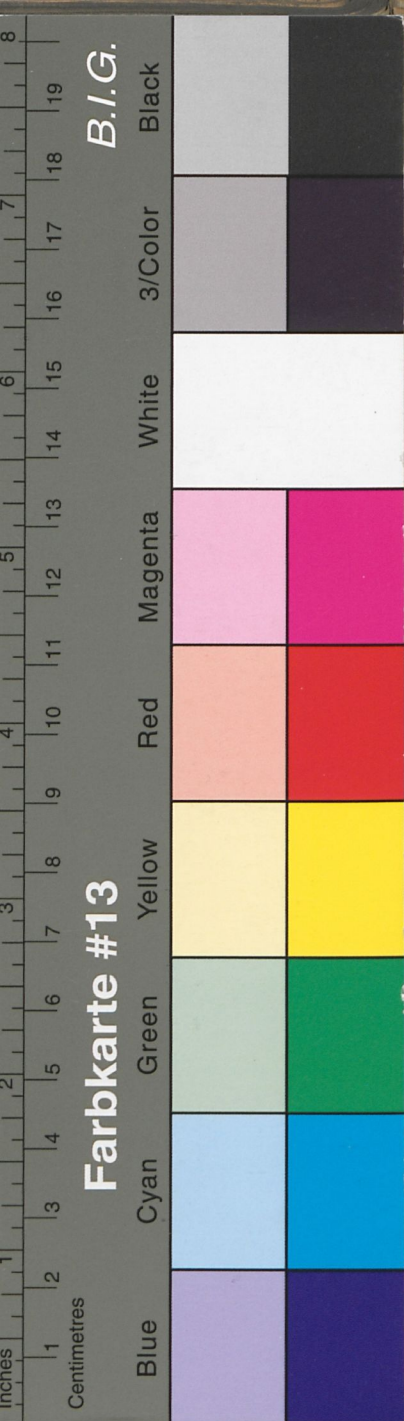
$$\frac{(a - c)(q + 1)^m}{q^m}; \text{ hinc } \frac{\log(a + s) - \log(a - c)}{\log(q + 1) - \log q}$$

Göttingen, Diss., 1786+87

B.I.G.

Farbkarte #13

H

1786,4

4

908

DISSERTATIO IN AVGVRALIS
IVRIDICO - MATHEMATICA
DE
EO QVOD IVSTVM EST
IN VSVRIS PECVNIAE MVTVAE
ANNVISQVE REDITIBVS INDEBITE
SOLVTIS TVM CONDICENDIS TVM
DE SORTE DETRAHENDIS

QVAM
SVB AVSPICIIS REGIIS
AVCTORITATE ILLVSTRIS ICTORVM ORDINIS
IN
ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA
PRO
SVMNIS IN IVRE HONORIBVS
RITE CONSEQVENDIS

D. XXIV. JUNII A. MDCCLXXXVI.
PVBLICE DEFENDET

AVCTOR
JOANNES FRIDERICVS MEISTER
GOTTINGENSIS.

GOTTINGAE
TVPIB JOANN. CHRISTIAN. DIETERICH

